

Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 2010

LEI

WAGENINGEN UR

Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 2010

J. Luijt
M.J. Voskuilen

LEI-rapport 2012-053
Juli 2012
Projectcode 2272000297
LEI Wageningen UR, Den Haag

Het LEI kent de volgende onderzoeksvelden:

Sector & Ondernemerschap

Regionale Economie & Ruimtegebruik

Markt & Ketens

Internationaal Beleid

Natuurlijke Hulpbronnen

Consument & Gedrag

Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 2010

Luijt J. en M.J. Voskuilen

LEI-rapport 2012-053

ISBN/EAN: 978-90-8615-592-7

Prijs € 19,25 (inclusief 6% btw)

91 p., tab., fig., bijl.

Project WOT-06-001-007, 'Bedrijfsresultaten particuliere bosbouw'

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het EL&I-programma Wettelijke Onderzoekstaken; Thema: Economische Informatievoorziening. De uitvoering van deze taken wordt gecoördineerd door het 'Centrum voor Economische Informatievoorziening (CEI)'. Het CEI ziet toe op de onafhankelijkheid van de uitvoering en de borging van de kwaliteit.

Foto omslag: Flip Franssen/Hollandse Hoogte

Bestellingen

070-3358330

publicatie.lei@wur.nl

Deze publicatie is beschikbaar op www.lei.wur.nl

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2012
Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

Woord vooraf	7
Samenvatting	8
S.1 Belangrijkste uitkomsten	8
S.2 Overige uitkomsten	9
S.3 Methode	9
Summary	10
Operating results in Dutch private forestry for 2010	10
S.1 Key findings	10
S.2 Complementary findings	11
S.3 Methodology	11
1 Inleiding	12
1.1 Doel	12
1.2 Particuliere bosbedrijven	12
1.3 Omvang en ligging particuliere bosbedrijven	12
1.4 Deelnemers aan het Informatienet	14
1.5 Opbouw en interpretatie van het exploitatieresultaat	15
2 Opbrengsten en kosten	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Opbrengsten	17
2.2.1 Opbrengsten naar bedrijfsgrootte	18
2.2.2 Opbrengsten naar regio	19
2.2.3 Houtopbrengsten	21
2.2.4 Subsidies	23
2.2.5 Overige bedrijfsopbrengsten	24
2.2.6 Langetermijnontwikkeling opbrengsten	25
2.3 Kosten	26
2.3.1 Kosten naar bedrijfsgrootte	27
2.3.2 Kosten naar regio	28
2.3.3 Kosten naar kostenplaats	29
2.3.4 Bedrijfsgrootte en kostenplaatsen	30

2.4	Langetermijnontwikkelingen opbrengsten en kosten	31
2.4.1	Alle bedrijven	31
2.4.2	Bedrijven groter dan 50 ha	32
2.5	Kosten en opbrengsten per functie	33
3	Bedrijfsresultaten	36
3.1	Inleiding	36
3.2	Alle bedrijven	36
3.3	Bedrijven groter dan 50 ha	37
3.4	Spreiding bedrijfsresultaten	38
3.5	Resultaten naar bedrijfsgrootte	40
3.6	Resultaten naar regio	41
3.7	Langetermijnontwikkeling bedrijfsresultaten	42
3.8	Slotbeschouwing	43
	Literatuur	45
	Bijlage 1 Tabellen	47
B1.1	Bedrijfsresultaten per hectare naar kostensoort	48
B1.2	Kosten naar kostenplaatsen	67
B1.3	Kosten naar kostendragers	70
B1.4	Houtoogst en opbrengstprijzen	75
	Bijlage 2 Toelichting op begrippen	81
B2.1	Algemeen	81
B2.2	Kosten, opbrengsten, bedrijfsresultaat en inkomen uit het bosbedrijf	81
B2.2.1	Kosten	81
B2.2.2	Opbrengsten	84
B2.2.3	Bedrijfsresultaat en inkomen uit het bosbedrijf	88
B2.3	Kostenplaatsen	88
B2.4	Kosten en opbrengsten per functie	90

Woord vooraf

In deze rapportage wordt een overzicht gegeven van kosten, opbrengsten en bedrijfsresultaat van particuliere bosbedrijven in 2010. Dit wordt gedaan tegen de achtergrond van de ontwikkelingen in voorgaande jaren. Het is het zesendertigste rapport in een vanaf 1975 aaneengesloten reeks.

Opzet en resultaten van het onderzoek zijn besproken in een gebruikersgroep bestaande uit de volgende personen:

- dr. ir. E.E.M. Verbij (Bosschap);
- drs. M.C.M. Hoeffnagel (Staatsbosbeheer);
- drs. G.T.A. Hof (ministerie van EL&I);
- dr. ir. M.A. Hoogstra (Wageningen Universiteit);
- ir. J.J. de Jong (Alterra Wageningen UR).

Veel dank is verschuldigd aan de eigenaren en beheerders van particuliere bosbezittingen die, door het ter beschikking stellen van bedrijfsgegevens, deze publicatie mogelijk hebben gemaakt.

Ir. L.C. van Staalduinen
Algemeen Directeur LEI Wageningen UR

Drs. J.A. Boone
Hoofd CEI

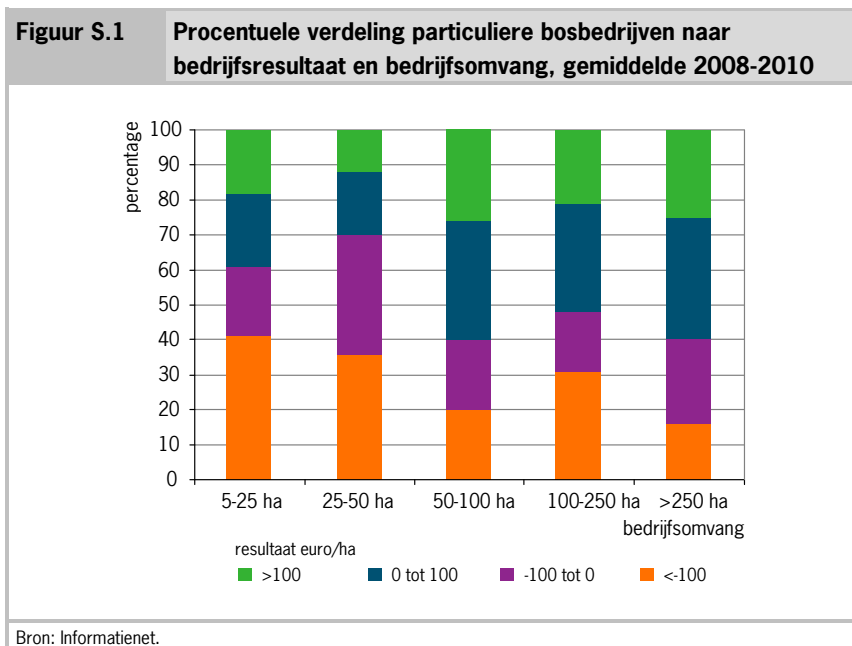
Samenvatting

S.1 Belangrijkste uitkomsten

Meer particuliere boscigenaren komen uit de rode cijfers.

(Zie paragraaf 3.4)

Het aandeel van de bedrijven met een positief resultaat is de afgelopen jaren toegenomen in vergelijking met de eerste helft van het decennium: van gemiddeld 24% over de jaren 2001-2005 tot 41% over de jaren 2008-2010. Over het algemeen verbeteren de resultaten per hectare bij een toenemende bedrijfsomvang aangezien de overheadkosten over meer hectaren worden verdeeld (figuur S.1). (Zie paragraaf 3.4)

Na 2005 is 2010 het derde jaar dat de exploitatie van het particuliere bos gemiddeld kostendekkend was. (Zie paragraaf 3.2) Dat is vrij uitzonderlijk, want in de eerste helft van dit decennium werd nog een verlies geleden van gemiddeld ruim 60 euro per hectare per jaar. De vrij gunstige resultaten in de recente

jaren zijn vooral het gevolg van de ontwikkeling van de houtprijzen, die vanaf 2005 fors zijn gestegen en na een teruggang in 2008-2009 zich in 2010 weer herstelden. ([Zie paragraaf 2.2.3](#)) In combinatie met het meebewegende volume van de houtoogst (van gemiddeld 2,9 m³ per hectare per jaar in de periode 2001-2005 tot 3,7 m³ in 2010), stegen de houtopbrengsten aanzienlijk. Daarnaast daalden de waterschapslasten door het nieuwe heffingenstelsel. ([Zie paragraaf 2.3.3](#)) Betaalde de particuliere boseigenaar in 2008 nog 24 euro per hectare aan waterschapslasten, in 2010 was dit nog slechts 4 euro. Daar staat tegenover dat de kosten voor het bosonderhoud (inclusief de infrastructuur) de afgelopen jaren zijn gestegen, wat samenhangt met de toename van het volume van de houtoogst. ([Zie paragraaf 2.3.3](#))

S.2 Overige uitkomsten

De verwachting is dat de resultaten ook in 2011 nog positief zullen zijn gezien hoge houtprijzen en nog steeds lage waterschapslasten. ([Zie paragraaf 3.8](#))

De situatie in 2012 zal naar verwachting echter totaal anders zijn. ([Zie paragraaf 3.8](#)) Dit omdat vanaf 2012 de vergoedingen voor het beheer worden verstrekt op basis van het nieuwe Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) met veel lagere vergoedingen voor bossen met houtoogst dan de huidige PSN-tarieven voor dergelijke bossen. Het tarief in 2012 voor 'Droog bos met productiefunctie' bedraagt ongeveer 8 euro per hectare en voor 'Vochtig bos met productiefunctie' 14 euro per hectare. Daarnaast is er een toeslag mogelijk voor een recreatiepakket à 33 euro per hectare. Dit betekent een halvering ten opzichte van de beheersvergoeding van 83 euro per hectare in 2010. Het bedrijfsresultaat daalt daardoor met zo'n 40 euro per hectare.

S.3 Methode

De jaarlijkse publicatie van de bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw verschaft informatie over kosten, opbrengsten en bedrijfsresultaten van particuliere bedrijven met meer dan 5 ha bos. Daartoe houdt het LEI van particuliere boseigenaren zogenaamde deeladministraties bij. ([Zie hoofdstuk 1](#)) Dat wil zeggen dat alleen opbrengsten en kosten voor zover die te maken hebben met het bosbedrijf worden geregistreerd.

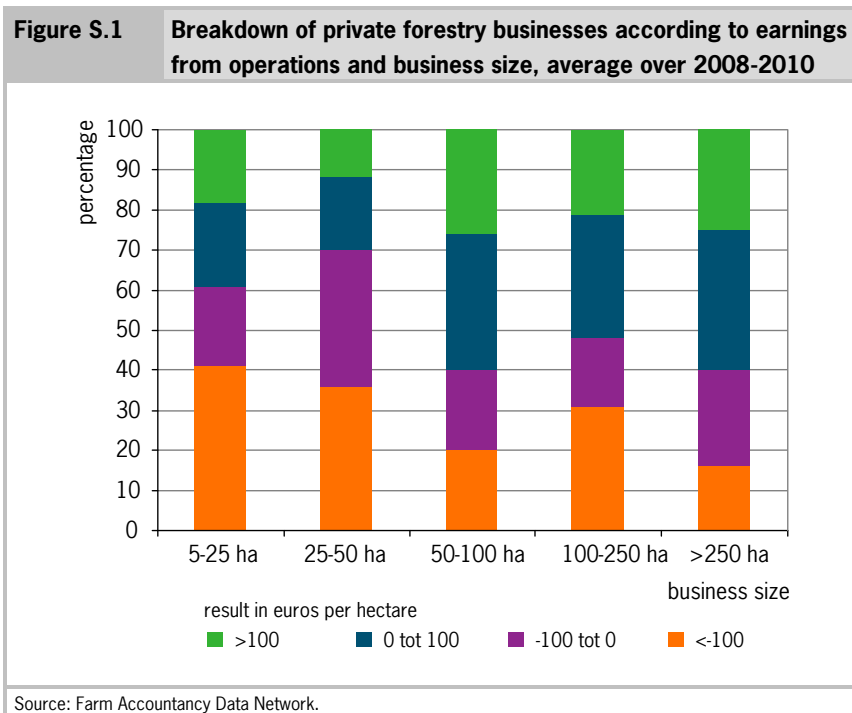
Summary

Operating results in Dutch private forestry for 2010

S.1 Key findings

More private forest owners are making a positive net income.

The percentage of businesses with positive results has increased over the past few years as compared to the first half of the decade: this percentage grew from 24% in the period 2001-2005 to 41% in the period 2008-2010. In general, the results per hectare improve as businesses get larger because the overhead costs are spread out over more hectares (see figure S.1).

2010 was the third year since 2005 in which privately owned forests were able to cover the costs of their operations on average. This is relatively unusual, because in the first half of this decade these businesses suffered average loss-

es of more than 60 euros per hectare per annum. The relatively positive results of recent years are primarily the result of developments in wood prices, which rose sharply from 2005 onwards, fell somewhat in 2008-2009, and recovered in 2010. This combined with the concomitant changes in the volume of the wood harvest (from an average of 2.9 m³ per hectare per year in the period 2001-2005 to 3.7 m³ in 2010) meant that wood profits increased significantly. The water-board charges also declined as a result of the new levy system. While private forest owners were still paying 24 euros per hectare in water-board charges in 2008, this sum had dropped to just four euros in 2010. On the other hand, the costs of forest maintenance (including infrastructure) have increased over recent years, partly related to the increased volume of the wood harvest.

S.2 Complementary findings

The expectation is that the results will still be positive in 2011 in view of the high wood prices and the water-board charges which are still low.

However, the situation in 2012 is expected to be entirely different. This is because the payments for this management from 2012 are provided on the basis of the new Grant Scheme for Nature and Landscape Management (*Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer*, SNL) with much lower payments for forests with wood harvesting than the current PSN rates for such forests. The rate in 2012 for 'Dry forest with production function' amounts to approx. eight euros per hectare, and fourteen euros per hectare for 'Wet forest with production function'. In addition, a supplement may be applied for a recreation package, at 33 euros per hectare. This is around half the sum applied in 2010 for the management payment of 83 euros per hectare. The operating results have therefore declined by around 40 euros per hectare.

S.3 Methodology

The annual publication of the operating results in Dutch private forestry provides information on costs, yields and operating results of private businesses with more than five hectares of forest. To this end, LEI maintains so-called sub-administrations of private forest owners. This means that only yields and costs are recorded where these are related to the forestry company.

1 Inleiding

1.1 Doel

De jaarlijkse publicatie van de bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw heeft tot doel informatie te verschaffen over kosten, opbrengsten en bedrijfsresultaten van particuliere bedrijven met meer dan 5 ha bos. Dit gebeurt onder meer ten behoeve van het beleid van de overheid, het georganiseerde bedrijfsleven (Bosschap) en de eigenaren en beheerders van particuliere bosbedrijven. Voor dit doel verstrekken circa 150 particuliere boseigenaren gegevens aan het LEI. Deze gegevens worden ook gebruikt voor verder onderzoek naar de achtergronden van de bedrijfsresultaten en de ontwikkeling van kosten en opbrengsten.

In de volgende paragrafen wordt kort ingegaan op de omvang en samenstelling van de groep particuliere bosbedrijven (de populatie, §1.2 en §1.3), de deelnemers aan het Bedrijveninformatienet van het LEI (de steekproef, §1.4) en op enkele veel gebruikte begrippen (§1.5).

1.2 Particuliere bosbedrijven

Het Bosschap - het bedrijfschap voor bos en natuur - registreert alle eigenaren van minimaal 5 ha bos. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen publiekrechtelijk bosbezit, zoals de boseigendommen van het Rijk (waaronder Staatsbosbeheer, Domeinen, Defensie), provincies, waterschappen en gemeenten, en privaatrechtelijk bosbezit. De privaatrechtelijke boseigenaren met uitzondering van de natuurbeschermingsorganisaties vormen de populatie van het Bedrijveninformatienet 'particuliere bosbedrijven' (verder aangeduid met het *Informatienet*). In 2009 waren er ongeveer 1.400 van dergelijke bedrijven met een bosbezit van bijna 58.000 ha (zie tabel 1.1).

1.3 Omvang en ligging particuliere bosbedrijven

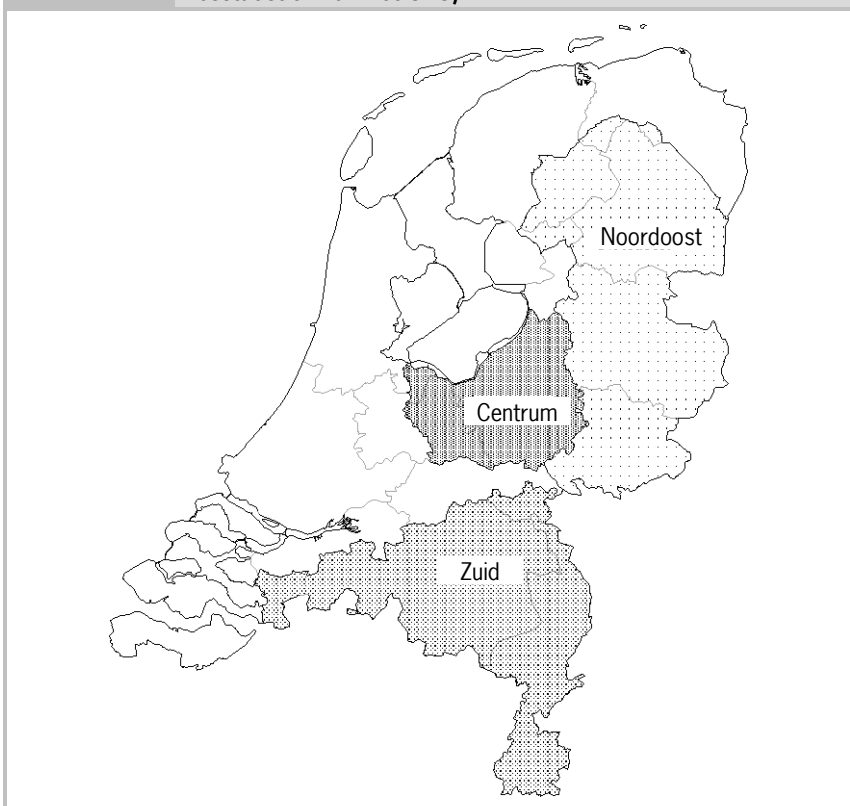
Bij de opzet van het Informatienet is de populatie ingedeeld naar omvang van het bosbezit en de regionale ligging van de bedrijven, twee belangrijke kenmerken voor het onderzoek naar de bedrijfsuitkomsten. Van 1975 tot 1989 bestond

de populatie uit bedrijven met meer dan 50 ha bos; in 1989 is de grens verlaagd naar 5 ha. Voor een vergelijking over een langere periode zijn daarom ook de bedrijfsuitkomsten opgenomen van de particuliere bedrijven met meer dan 50 ha bos. De bedrijven zijn ingedeeld in 5 oppervlakteklassen. In tabel 1.1 is het aantal bedrijven en de omvang van het bosareaal per klasse opgenomen.

Tabel 1.1 Particuliere bosbezittingen naar oppervlakte en regio, 2009		
	Aantal bedrijven	Bosareaal (ha)
Oppervlakte		
5 tot 25 ha	774	8.881
25 tot 50 ha	205	7.084
50 tot 100 ha	120	8.073
100 tot 250 ha	66	9.773
250 ha en meer	38	19.289
Regio		
Noordoost	565	22.897
Centrum	337	17.743
Zuid	301	12.462
Totalen		
Doelpopulatie	1.203	53.102
Overig Nederland	155	4.488
Totaal	1.358	57.590
Bron: Bosschap, bewerking LEI.		

De tweede indeling - regionale ligging van de particuliere bosbedrijven - is gebaseerd op de derde Nederlandse Bosstatistiek. De daarin voorkomende 8 gebieden zijn samengevoegd tot 4 regio's (zie tabel 1.1 en kaart 1.1). Deze indeling is vanaf 1975 gelijk gebleven om de resultaten van de regio's in de tijd vergelijkbaar te houden. De regio's zijn:

- Noordoost (gedeelte van Nederland ten oosten en ten noorden van de IJssel, met uitzondering van de noordelijke klei- en laagveengebieden);
- Centrum (Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en Gooi);
- Zuid (Noord-Brabant en Limburg, met uitzondering van het rivierengebied);
- Overig Nederland.

Kaart 1.1**Regio-indeling (gebaseerd op de derde Nederlandse Bosstatistiek van het CBS)**

Uit de zeer heterogene regio 'Overig Nederland' is geen steekproef getrokken, zodat deze in de periodieke rapportage buiten beschouwing blijft. Ook in de uitkomsten per grootteklasse en voor alle bedrijven zijn de bedrijven uit Overig Nederland niet opgenomen. Hiermee komt de uiteindelijke doelpopulatie van het Informatienet uit op ongeveer 1.200 particuliere bosbedrijven met een areaal bos van ruim 53.000 ha (tabel 1.1).

1.4 Deelnemers aan het Informatienet

De deelnemers aan het Informatienet zijn gekozen met behulp van een steekproef uit de hiervoor genoemde doelpopulatie. Daarvoor is de populatie eerst

ingedeeld in subgroepen (ook wel aangeduid met cellen of strata) op basis van de grootte van het bosbezit en de ligging. In totaal worden 15 subgroepen onderscheiden door de combinatie van 5 oppervlakteklassen en 3 regio's (zie tabel 1.1). In 2010 zijn de gegevens verzameld van 145 deelnemers ('steekproefbedrijven'), ofwel 12% van het aantal bedrijven in de doelpopulatie (tabel 1.2). De steekproefbedrijven zijn goed voor 45% van de totale bosoppervlakte van de doelpopulatie.

Tabel 1.2 Steekproefdichtheid naar oppervlakte en regio, 2010			
	Aantal steekproefbedrijven	Steekproefbedrijven in % van de totale doelpopulatie	Steekproefoppervlakte in % van de totale oppervlakte
Oppervlakte			
5 tot 25 ha	36	4,7	5,7
25 tot 50 ha	22	10,7	12,5
50 tot 100 ha	26	21,7	23,0
100 tot 250 ha	31	47,0	45,2
250 ha en meer	30	78,9	83,4
Regio			
Noordoost	61	10,8	42,9
Centrum	51	15,1	47,8
Zuid	33	11,0	44,0
Totaal	145	12,1	44,8

1.5 Opbouw en interpretatie van het exploitatieresultaat

Het LEI houdt van particuliere boseigenaren zogenaamde deeladministraties bij. Dat wil zeggen dat alleen opbrengsten en kosten voor zover die te maken hebben met het bosbedrijf worden geregistreerd. Daarover eventueel verschuldigde inkomsten- of vennootschapsbelasting maakt er geen deel van uit.

De bedrijfsuitkomsten in de particuliere bosbouw worden beschreven aan de hand van opbrengsten, kosten, bedrijfsresultaat en inkomen uit het bosbedrijf. De opbrengsten (hoofdstuk 2) bestaan uit de opbrengsten van hout, jacht en recreatie en dergelijke, en subsidies. Verhuurt een eigenaar de jacht niet, maar jaagt hij zelf dan worden daar (normatief) opbrengsten voor in rekening gebracht. De kosten (hoofdstuk 2) bestaan uit arbeidskosten, rente, afschrijving, en overige kosten (zoals heffingen, verzekeringen, plantsoen en zaad, brandstoffen, enzo-

voort). Ook worden kosten (normatief) in rekening gebracht voor de door de ondernemer en zijn gezin ingebrachte arbeid en eigen vermogen, met uitzondering van de rente over het in grond en houtopstanden geïnvesteerde vermogen. De kosten zijn onder meer ingedeeld naar kostensoorten en kostenplaatsen (activiteiten/maatregelen) - zoals bosverjonging, bosonderhoud en houtoogst.

Het bedrijfsresultaat (hoofdstuk 3) is het saldo van opbrengsten en kosten, en geeft aan of de bosbouwactiviteiten bedrijfseconomisch rendabel zijn, of met andere woorden in hoeverre de gangbare beloningsaanspraken van arbeid en kapitaal worden gehonoreerd. Het bedrijfsresultaat is een bedrag waarvan de relatieve rentabiliteit niet zonder meer is af te lezen. Omdat bovendien de waarde van het geld verandert (inflatie), is het aantrekkelijk om met een dimensieloos kengetal te werken. Dit is de verhouding tussen opbrengsten en kosten (in procenten). Als deze verhouding onder de 100% ligt, blijft het resultaat achter bij de gangbare beloningsaanspraken van arbeid en kapitaal.

Het inkomen (hoofdstuk 3) uit het bosbedrijf wordt berekend door het bedrijfsresultaat te vermeerderen met de berekende arbeidskosten van de eigenaar en de overige berekende lonen (bijvoorbeeld van vrijwilligers). Dit inkomen kan ook berekend worden door de totale opbrengsten (ontvangsten) te vermindern met de betaalde kosten (uitgaven vermeerderd met afschrijvingen en berekende rente). Het inkomen uit het bosbedrijf geeft weer wat de beloning is voor de eigenaar voor risico, management en arbeid.

Voor een betere vergelijking in de tijd zijn in een aantal gevallen de nominale bedragen omgerekend naar reële met behulp van de ontwikkeling van de koopkracht van de gulden, c.q. euro. Als dat gebeurd is, wordt het vermeld. In alle andere gevallen zijn het nominale bedragen.

2 Opbrengsten en kosten

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van de opbrengsten en kosten van de particuliere bosbedrijven. Dat gebeurt voor alle bedrijven (met meer dan 5 ha bos) en de bedrijven met meer dan 50 ha bos om de vergelijking met de periode voor 1989 mogelijk te maken, toen de ondergrens van de steekproef bij 50 ha lag (zie ook §1.3). Verder wordt ingegaan op de opbrengsten en kosten naar bedrijfsgrootte (ha bos) en naar regionale ligging (zie §1.3 en kaart 1.1). In het onderdeel opbrengsten is daarnaast aandacht voor de houtopbrengsten (inclusief prijzen en volumes), subsidies, overige opbrengsten en een overzicht van de ontwikkelingen van deze drie opbrengstenposten over een langere periode. In het onderdeel kosten is behalve een indeling naar kostensoorten ook een indeling naar kostenplaatsen (maatregelen/activiteiten) opgenomen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de langetermijnontwikkeling van de opbrengsten en kosten. In paragraaf 1.5 zijn de belangrijkste begrippen toegelicht.

2.2 Opbrengsten

De totale opbrengsten kwamen in 2010 uit op gemiddeld 271 euro per ha bos, bijna een vijfde meer dan het jaar daarvoor (tabel 2.1). Dat komt geheel voor rekening van de veel hogere houtopbrengst door de hogere houtprijzen en het grotere oogstvolume. Naast een afname van de overige subsidies en een lichte toename van de overige opbrengsten, zijn de overige opbrengstenposten vrijwel gelijk gebleven.

Na een langere periode waarin de opbrengsten geleidelijk zijn gedaald tot gemiddeld bijna 180 euro per ha per jaar tussen 2001 en 2005, zijn ze in de daaropvolgende vijf jaar (2006-2010) met bijna de helft gestegen tot gemiddeld ruim 260 euro. Dat is op de eerste plaats te danken aan de veel hogere houtopbrengsten onder invloed van de forse stijging van de houtprijzen. Daarnaast zijn ook de subsidies voor het beheer en de overige opbrengsten (waaronder die uit recreatie) toegenomen.

Het niveau en de ontwikkelingen van de gemiddelde opbrengsten van de bedrijven met meer dan 50 ha bos wijken in de afgelopen drie jaar (2008-2010, tabel 2.1) niet zo veel af van die van alle bedrijven. Tot de eeuwwisseling lagen

de opbrengsten op de grotere bedrijven gemiddeld 8% boven die van alle bedrijven; in de periode 2001-2005 was dat nog 5% en de laatste vijf jaar zijn ze gemiddeld vrijwel gelijk.

	Gemiddelde opbrengsten (euro per ha bos) van particuliere bosbedrijven, 2008-2010					
	Bedrijven groter dan 50 ha			Alle bedrijven		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Hout	92	69	116	81	68	113
w.v. op stam	68	61	101	59	55	94
geveld	23	7	13	20	12	15
Programma Beheer	82	85	85	83	81	83
Overige subsidies	27	20	15	19	26	16
Jachthuur	15	14	14	12	12	12
Recreatie	23	19	16	30	28	29
Overig	13	10	9	21	15	18
<i>Totaal</i>	<i>251</i>	<i>217</i>	<i>255</i>	<i>245</i>	<i>231</i>	<i>271</i>
Bron: Informatienet.						

2.2.1 Opbrengsten naar bedrijfsgrootte

In het verleden lagen de gemiddelde opbrengsten op de bedrijven met meer dan 250 ha meestal boven die van 5 tot 25 ha, maar in de afgelopen vijf jaar behaalden de kleinere bedrijven een hogere opbrengst per ha dan de grotere. De bedrijven met een omvang van 25 tot 50 ha realiseerden daarentegen de laagste opbrengsten.

De houtopbrengsten en de subsidies uit het Programma Beheer waren in de laatste vijf jaar met een aandeel van respectievelijk 35% en 32% de belangrijkste opbrengstenposten voor de particuliere boseigenaar (tabel 2.2). Daarna volgden de overige opbrengsten (23%) en de overige subsidies (9%). Op de kleinste bedrijven is het aandeel van de overige opbrengsten (die op deze bedrijven in hoofdzaak bestaan uit opbrengsten uit recreatie en de verkoop van kerstbomen en -groen) relatief groot, terwijl deze post op de bedrijven van 25 tot 50 ha weinig voorstelt. De opbrengsten uit subsidies zijn op de kleinste bedrijven het laagst aangezien er in deze groep vrij veel eigenaren zijn (ruim een vijfde) die geen beroep doen op subsidies van het Programma Beheer.

Tabel 2.2 Gemiddelde opbrengsten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven naar bedrijfsgrootte, gemiddelde 2006-2010						
	5 tot 25 ha	25 tot 50 ha	50 tot 100 ha	100 tot 250 ha	250 of meer	Alle
Hout	81	82	115	74	100	92
Programma Beheer	72	83	88	77	93	84
Overige subsidies	17	14	20	31	29	24
Overig	150	15	37	54	48	61
<i>Totaal</i>	<i>319</i>	<i>195</i>	<i>261</i>	<i>236</i>	<i>270</i>	<i>262</i>
Bron: Informatienet.						

2.2.2 Opbrengsten naar regio

In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de opbrengsten van de particuliere bosbedrijven in drie delen van het land. Op kaart 1.1 (zie §1.3) zijn de drie regio's - Noordoost, Centrum en Zuid - weergegeven. Qua bedrijfsvoering en bedrijfsresultaten verschillen de regio's Centrum en Zuid het meest van elkaar. In het Centrum liggen de opbrengsten (en kosten) van het bosbeheer veel hoger, omdat naast een hogere houtoogst het bos intensiever in gebruik is voor andere activiteiten, zoals recreatie.

De opbrengsten zijn in de regio Noordoost in 2010 gelijk aan het gemiddelde in de periode 2006-2009 (tabel 2.3). De daling van de overige subsidies is gecompenseerd door een toename van de hout- en recreatieopbrengsten. In vergelijking met de periode 2001-2005 zijn de gemiddelde opbrengsten in de afgelopen vijf jaar (2006-2010) met bijna 40% toegenomen, dankzij een verdubbeling van de houtopbrengsten (van gemiddeld 49 tot 96 euro per ha per jaar) en een hogere beheersubsidie (van gemiddeld 75 tot 91 euro per ha).

Ook in de regio Centrum liggen de opbrengsten in 2010 op het gemiddelde niveau van 2006-2009 (tabel 2.3). De lagere opbrengsten uit met name recreatie zijn in 2010 voor een groot deel tenietgedaan door meer opbrengsten uit hout. Het gemiddelde opbrengstenniveau tussen 2006 en 2010 ligt in deze regio bijna 60% hoger dan in de jaren 2001-2005, met name door de fors gestegen houtopbrengsten (van 51 tot 108 euro per ha per jaar) en recreatie- en overige opbrengsten (van 62 tot 110 euro per ha), en in mindere mate door de stijging van de gemiddelde beheersubsidie (van 67 tot 82 euro per ha). De top van de houtopbrengst lag met een bedrag van 160 euro per ha in 2007. Deze zeer hoge houtopbrengst is mogelijk voor een deel veroorzaakt door de storm op 18 januari 2007 ('Kyrill'). Volgens de Onderlinge Bossen Verzekering (OBV) is

vooral op de Noord-Veluwe en in Flevoland plaatselijk ernstige schade aange-richt. Maar ook in Noord-Limburg, Overijssel, en een deel van de Achterhoek is forse schade voorgekomen (OBV, 2007). Het was in ieder geval de grootste stormschade uit de geschiedenis van OBV, met een schadevergoeding van 0,8 mln. euro voor 800 ha beschadigd bos (OBV, 2011).

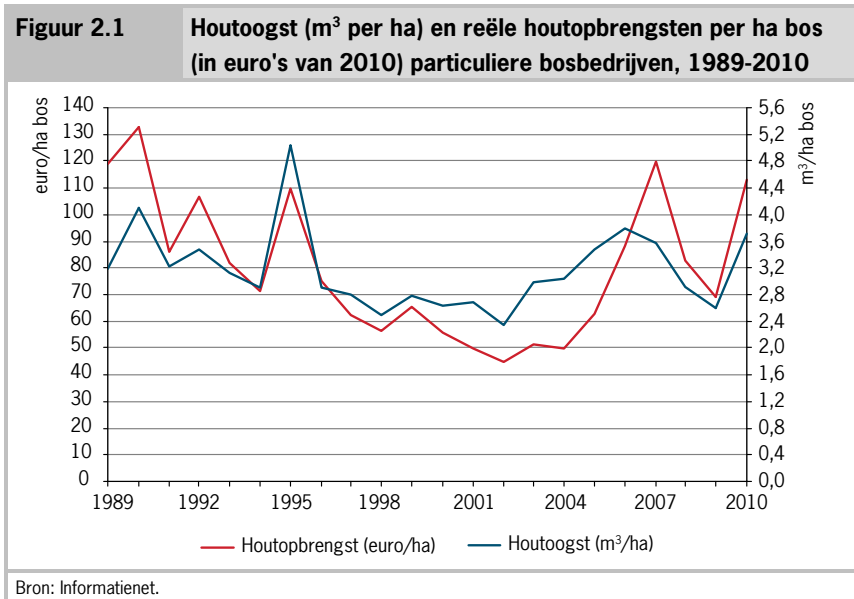
	Opbrengsten (euro per ha bos per jaar) particuliere bosbedrijven naar regio, 2006-2010					
	Noordoost		Centrum		Zuid	
	2006/09	2010	2006/09	2010	2006/09	2010
Hout	94	105	104	123	53	114
w.v. op stam	70	83	88	98	52	107
geveld	23	20	14	19	1	4
Programma Beheer	91	91	81	83	78	68
Overige subsidies	33	13	23	15	18	24
Jachthuur	10	10	15	17	12	9
Recreatie	8	16	72	56	17	18
Overig	11	11	42	36	7	10
<i>Totaal</i>	<i>246</i>	<i>246</i>	<i>338</i>	<i>330</i>	<i>185</i>	<i>242</i>
Bron: Informatienet.						

Van oudsher liggen de opbrengsten (en daarmee samenhangend de kosten) op de bedrijven in de regio Centrum hoger dan in de twee andere regio's. Aan de opbrengstenkant geldt dat vooral voor de overige opbrengsten. Die bestaan uit verkoop van kerstbomen en -groen, opbrengsten uit boscampings, opbrengsten uit de verhuur van bos aan hondenclubs, padvinders en militairen, en uit de verhuur van het bos voor rally's, crosscountry's, enzovoort.

De particuliere bosbedrijven in de regio Zuid realiseerden in 2010 een gemiddelde opbrengst van 242 euro per ha, 30% meer dan het gemiddelde in de jaren 2006-2009 (tabel 2.3). Dat werd mogelijk door de verdubbeling van de houtopbrengst. Evenals in de twee andere regio's ligt het opbrengstenniveau in de afgelopen vijf jaar ver boven dat in de periode 2001-2005: 196 euro per ha per jaar tegen 137 euro, een verschil van ruim 40%. Deze verbetering is in de eerste plaats te danken aan de hogere houtopbrengsten (van 36 naar 65 euro per ha) en verder aan hogere subsidies en overige opbrengsten (inclusief die uit recreatie).

2.2.3 Houtopbrengsten

De reële houtopbrengst is, na het historisch dieptepunt in 2002 van 45 euro per ha bos, vanaf 2005 hard gestegen tot 120 euro in 2007. Daarna is de opbrengst weer vrij sterk afgenomen tot 69 euro in 2009, en vervolgens opnieuw sterk gestegen tot 113 euro per ha (figuur 2.1).

De forse toename van de houtopbrengst in 2006, 2007 en 2010 heeft vooral te maken met de relatief hoge houtprijzen in die jaren. Op het toppunt was de gewogen gemiddelde houtprijs die de Nederlandse particuliere bos-eigenaren ontvingen circa tweemaal zo hoog als in de periode 2001-2005. In die laatste periode waren de prijzen op een zeer laag niveau beland. Na de prijsspiek in 2007 zijn de prijzen in 2008 met 15% en in 2009 met 6% gedaald, om daarna in 2010 weer te stijgen met circa 15%, zo'n 7% onder het niveau van 2007. Onder invloed van het prijsherstel is ook de houtoogst weer flink gestegen: tussen 2001 en 2005 werd jaarlijks gemiddeld 2,9 m³ hout per ha bos geoogst, in 2006-2007 steeg dat naar 3,7 m³, in 2008-2009 was dat gedaald tot 2,8 m³, maar in 2010 lag het opnieuw op 3,7 m³ (figuur 2.1 en tabel 2.4).

Oogstvolume en houtprijs

In de periode 1989-2002 is de daling van de reële houtopbrengst zowel veroorzaakt door een daling van de reële houtprijzen als door een daling van het houtoogstvolume (figuur 2.1). Het houtoogstvolume nam af van gemiddeld 3,3 m³ in de eerste helft van de jaren negentig tot 2,4 m³ per ha in 2002. Mogelijke oorzaken zijn het wegvallen van de herplantsubsidie (per 1 januari 1994) en de lage houtprijzen. Door het veranderde bosbeheer neemt de houtvoorraad toe, en verandert de leeftijdsopbouw van het bos (bos wordt ouder). De eindvelling verdwijnt, terwijl dit tot voor kort niet werd gecompenseerd door meer dunningen, zoals misschien te verwachten was. De recente stijgingen van het oogstvolume (uit dunningen) kunnen er evenwel op wijzen dat deze verwachtingen toch niet onterecht waren, hoewel de stijging van de houtprijzen ongetwijfeld ook een rol heeft gespeeld.

	Bedrijven groter dan 50 ha					Alle bedrijven				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
Op stam	3,15	3,55	2,60	2,33	3,09	3,55	3,18	2,44	2,30	3,37
Geveld	0,24	0,29	0,51	0,21	0,33	0,25	0,39	0,49	0,29	0,34
<i>Totaal</i>	<i>3,39</i>	<i>3,85</i>	<i>3,10</i>	<i>2,55</i>	<i>3,41</i>	<i>3,80</i>	<i>3,57</i>	<i>2,92</i>	<i>2,60</i>	<i>3,71</i>

Bron: Informatienet.

In 2006 en 2007 zijn de houtprijzen wereldwijd en dus ook in Nederland (tabel 2.5) sterk gestegen onder meer door het krappe aanbod in combinatie met een sterk gestegen vraag naar hout in grote delen van de wereld, waaronder Azië (zie bijvoorbeeld Jansen en Jonk, 2007). Echter, aan het eind van 2008 is de economische groei afgenomen en daarmee de vraag naar hout, waardoor de houtprijs is gaan dalen. In 2010 is de prijs evenwel weer behoorlijk gestegen en die stijging heeft zich in 2011 voortgezet.

	2006	2007	2008	2009	2010
Op stam	20,38	30,72	24,29	23,67	27,87
Geveld	35,06	40,84	41,55	41,58	45,56

Bron: Informatienet.

Meer hout oogsten?

Omdat de houtoogst al sinds lange tijd lager is dan de jaarlijkse bijgroei, is de staande houtvoorraad van een gemiddelde ha Nederlands bos in de afgelopen 15 à 20 jaar flink toegenomen, van 158 m³ per ha bos in 1985 tot 208 m³ per ha in 2005 (LNV, 2007). Van de bijgroei - ongeveer 7 à 8 m³ per ha per jaar - schat Probos dat circa 55% wordt geoogst (Probos, 2009; PHN en LNV, 2005). Dat zou omhoog kunnen tot 70 à 80% zonder dat dit ten koste gaat van de duurzaamheid van het bos (ibidem), wat neerkomt op een houtoogst van 5 à 6 m³ per ha per jaar. Bij de veronderstelling dat deze ruwe schets van het gemiddelde Nederlandse bos ook opgaat voor het particuliere bosbezit, zou de oogst in potentie met driekwart kunnen toenemen (uitgaande van een gemiddeld oogstvolume van 3,3 m³ per ha per jaar over de afgelopen vijf jaar). Overigens lijkt dit wel een ruime schatting omdat de particuliere bossen over het algemeen wat ouder zijn dan het gemiddelde bos in Nederland, waardoor de houtvoorraad minder snel toeneemt dan gemiddeld (Probos, z.j.). Maar ook gelet op de oogstvolumes over een lange reeks van jaren evenals de oogstvolumes in de afgelopen jaren met hoge houtprijzen, lijkt er weinig bereidheid om meer te oogsten. Vanaf 1975 is op de grotere bedrijven (minstens 50 ha bos) slechts in drie jaar meer geoogst dan 4 m³ per ha: 4,1 m³ in 1990 (stormjaar), 4,4 m³ in 1995 (aflopen herplantsubsidie) en 4,1 m³ in 1999.

Volgens een onderzoek van Oldenburger en Kuiper (2005) onder particuliere eigenaren met 5 tot 250 ha bos zijn een lage houtprijs en het feit dat houtoogst geen doelstelling is binnen het beheer de belangrijkste belemmeringen om (meer) hout te oogsten. Voor de groep bouseigenaren die geen hout oogst - 40% van het totaal - is de jonge leeftijd van hun bos daarvoor de belangrijkste reden. De bouseigenaren die wel oogsten vinden de lage houtprijs de meest belemmerende factor voor de houtoogst. Bij een theoretische meerprijs van 10 euro per m³ op stam zou ongeveer een kwart van alle eigenaren bereid zijn (meer) hout te oogsten (ibidem). Het lijkt aannemelijk dat de recente forse prijsstijgingen inderdaad geleid hebben tot een aantrekkende houtoogst.

2.2.4 Subsidies

Als bijdrage aan de maatschappelijke functies van het bos, zoals de duurzame instandhouding van het bos, kreeg het particuliere bosbedrijf in de afgelopen vijf jaar een gemiddelde jaarlijkse vergoeding van 108 euro per ha bos, tegen 91 euro in periode 2001-2005. Het grootste deel (ruim driekwart) van de subsidies bestaat uit een structurele bijdrage aan de beheerkosten van het bos via de Subsidieregeling natuurbeheer (SN, die vanaf 2007 is omgezet in PSN,

de Provinciale subsidieregeling natuurbeheer). In 2006 vielen de subsidies van deze regeling hoger uit door de in de eindafrekening verwerkte inflatiecorrectie over het eerste zesjarige tijdvak, terwijl het hogere niveau in 2007 en 2008 voornamelijk toe te schrijven is aan de tariefstijgingen ten opzichte van de aanvraagperiode 2000-2006. Voor subsidies die ingaan op 1 januari 2007 of later geldt een vast tarief voor de hele looptijd van zes jaar (LNV-Loket, 2007).

De particuliere boscijgenaren hadden naar schatting aan het begin van 2002 bijna 47.000 ha ondergebracht in een van de pakketten van de Subsidieregeling natuurbeheer. Dat is 80% van het totale particuliere bedrijfsareaal. Op ruim 70% van het areaal waarvoor een subsidie is toegekend, is het basispakket 'bos' van toepassing, en op circa een kwart van het areaal het pluspakket 'bos met verhoogde natuurwaarde'. De deelname aan het Programma Beheer stijgt bij een toenemende bedrijfsgrootte (zie ook tabel 2.2). Regionaal gezien, is de deelname in het noordoosten het hoogst en in het zuiden het laagst. De boscijgenaren in het noordoosten richten zich wat meer op het pakket bos met verhoogde natuurwaarde, terwijl in het zuiden sterk de nadruk ligt op het basispakket bos. De keuze in het zuiden is vooral ingegeven door de uitgangssituatie van het bos met veel uitheemse soorten (zoals Corsicaanse den).

Naast de structurele subsidies vanuit het Programma Beheer (PSN), zijn er subsidies met een incidenteel karakter, zoals die van de provincies en vanuit de Regeling effectgerichte maatregelen. De subsidies van de laatste regeling zijn afgenomen van gemiddeld 17 euro per ha tussen 1997-2000 tot nul in de laatste jaren. In de komende jaren zullen deze subsidies waarschijnlijk ook te verwaarlozen zijn, omdat voor een aantal specifieke maatregelen in het bos geen subsidies meer aangevraagd kunnen worden. Het gaat hierbij om het bepalen van de voedingsstoffenhuishouding, het toedienen van nutriënten, het omvormen (noodverjonging, die in feite vanaf 2002 niet meer wordt aangevraagd) en het aanwijzen van toekomstbomen (met het oog op dunnen). Olsthoorn en Wolf (2006) beweren dat de subsidies voor structuurdunningen weinig zijn aangevraagd, omdat deze maatregel steeds gangbaarder is geworden als onderdeel van het geïntegreerde bosbeheer.

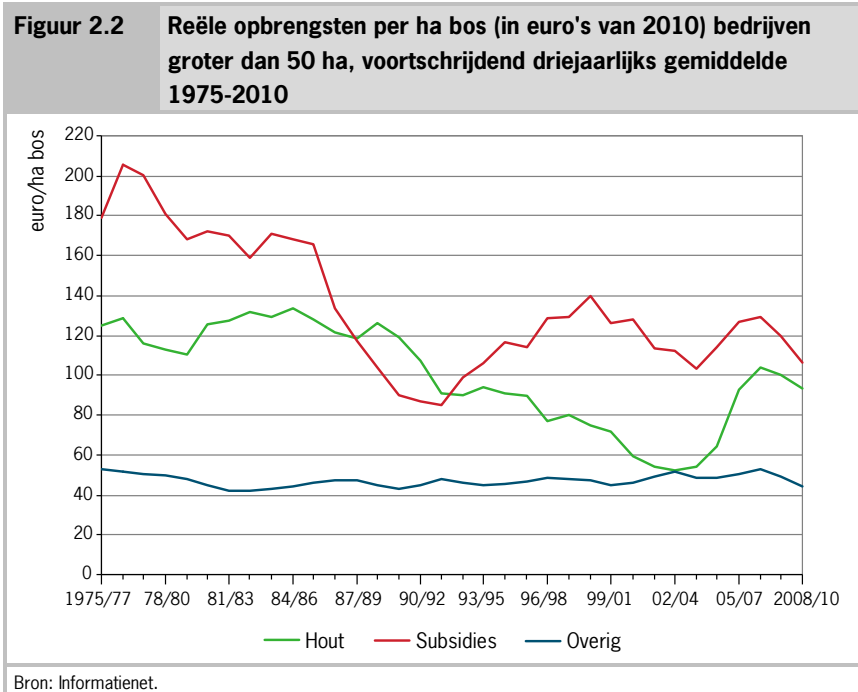
2.2.5 Overige bedrijfsopbrengsten

Ook de overige bedrijfsopbrengsten van het particuliere bosbedrijf, zoals de opbrengsten uit de verhuur van de jacht, verkoop van kerstbomen en -groen en recreatieactiviteiten lagen de laatste vijf jaar met gemiddeld 61 euro per ha bos per jaar boven het jaarlijks gemiddelde van 42 euro in 2001-2005. Vooral de recreatieopbrengsten in de regio Centrum namen toe. Verder zijn er in 2007

uitkeringen ontvangen voor stormschade. In 2009 waren er minder opbrengsten uit de verkoop van kerstbomen en -groen.

2.2.6 Langetermijnontwikkeling opbrengsten

De ontwikkeling van de reële subsidies die de eigenaren met meer dan 50 ha bos sinds 1975 hebben ontvangen, vertoont een grillig verloop (figuur 2.2).

Van de tweede helft van de jaren zeventig tot begin jaren negentig daalden ze van circa 190 tot 90 euro per ha bos per jaar. Daarna trad een gedeeltelijk herstel op tot rond de eeuwwisseling (130 euro), waarna ze tot drie jaar terug opnieuw terugliepen. De reële houtopbrengst schommelde tot 1990 rond de 120 euro per ha per jaar en is daarna geleidelijk steeds verder weggezaakt tot een dieptepunt van circa 50 euro in de jaren 2002-2004, maar in de laatste vijf jaar is de opbrengst verdubbeld tot 100 euro. De overige bedrijfsopbrengsten zaten in bijna al die jaren tussen 40 à 50 euro per ha bos per jaar.

2.3 Kosten

De gemiddelde kosten voor het bosbeheer zijn de laatste twee jaar met circa 10% afgenomen tot 250 euro per ha in 2010 door minder werk door derden voor het onderhoud van de infrastructuur en lagere heffingen en verzekeringen (tabel 2.6). De halvering van de kosten voor heffingen en verzekeringen in 2009-2010 is te danken aan de sterke vermindering van de waterschapslasten (met gemiddeld ongeveer 20 euro per ha) door de invoering van het nieuwe heffingstelsel in 2009.

	Kosten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven, 2008-2010					
	Bedrijven groter 50 ha			Alle bedrijven		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Beheer, leiding en toezicht	73	78	74	73	81	79
Arbeid uitvoerend	39	41	37	49	56	56
Werk door derden	70	64	59	87	79	59
Werktuigen en grondstoffen	15	16	20	17	19	23
Heffingen en verzekeringen	28	11	11	31	12	14
Overig	15	15	13	19	18	19
<i>Totaal</i>	<i>240</i>	<i>224</i>	<i>213</i>	<i>276</i>	<i>264</i>	<i>250</i>
Bron: Informatienet.						

Het gemiddeld niveau van de kosten lag in de tweede helft van het afgelopen decennium gemiddeld iets boven dat in de eerste, respectievelijk 261 en 242 euro per ha bos. De toename van de houtoogst in de tweede helft van het afgelopen decennium ging gepaard met meer kosten voor werk door derden en meer kosten voor in eigen beheer (eigenaar en personeel) uitgevoerde maatregelen. Het ging hierbij met name om hogere kosten voor het bosonderhoud en de infrastructuur.

Op de grotere bedrijven (meer dan 50 ha) zijn de kosten tussen 2008 en 2010 met ruim 10% gedaald tot 213 euro per ha (tabel 2.6). De kosten liggen op de grotere bedrijven wat lager dan op alle. Vanaf 1989 tot nu toe is dat verschil vrij constant gebleven op ruim 10%.

2.3.1 Kosten naar bedrijfsgrootte

In de regel nemen de kosten per eenheid af bij het toenemen van de bedrijfsgrootte. In de particuliere bosbouw gaat dit in grote lijnen ook op. De verschillen zijn het duidelijkst tussen de bedrijven met minder dan 25 ha, bedrijven tussen 25 en 250 ha en bedrijven met meer dan 250 ha (tabel 2.7). Over de periode 2006-2010 was het verschil in totale kosten tussen bedrijven met minder dan 25 ha en bedrijven met meer dan 250 ha 176 euro per ha.

Tabel 2.7 Kosten (euro per ha bos per jaar) particuliere bosbedrijven naar kostensoort en bedrijfsgrootte, gemiddelde 2006-2010						
	5 tot 25 ha	25 tot 50 ha	50 tot 100 ha	100 tot 250 ha	250 of meer	Alle
Lonen, berekend	143	63	28	22	10	46
Lonen, betaald	26	18	23	56	73	47
Loonwerker	110	74	69	69	67	76
Rentmeester a)	21	34	50	46	26	33
Rente en afschrijving	21	8	6	7	4	8
Heffingen/verzekeringen	31	25	27	23	17	23
Overig	43	23	19	27	23	27
<i>Totaal</i>	<i>396</i>	<i>244</i>	<i>222</i>	<i>250</i>	<i>220</i>	<i>261</i>
a) Rentmeester en anderen die de volgende werkzaamheden uitvoeren: beheer, leiding, toezicht, opstellen werkplan, bessen en meten. Bron: Informatienet.						

De totale kosten per ha bestonden in de jaren 2006-2010 voor 42% uit werk door derden (loonwerker en rentmeester) en voor 36% uit loonkosten, waaronder de berekende vergoeding voor de inzet van de arbeid van de eigenaar (tabel 2.7). In vergelijking met de periode 2001-2005 is het aandeel van werk door derden met vier procentpunten gestegen en dat van de lonen gelijk gebleven. Op de kleinere bedrijven (5-25 ha) zijn de berekende loonkosten veruit het hoogst (zowel absoluut als relatief), en de kosten voor eigen personeel en werk door derden (loonwerker en rentmeester) relatief het laagst.

2.3.2 Kosten naar regio

In de regio Noordoost lagen de kosten in 2010, evenals in de periode 2006-2009, rond de 250 euro per ha bos (tabel 2.8). Ook het verschil in kosten tussen de eerste en tweede helft van het achterliggende decennium is gering. Wel heeft er verschuiving plaatsgevonden: de bedragen voor de heffingen en verzekeringen daalden in de afgelopen twee jaar fors door de vermindering van de waterschapslasten met circa 30 euro per ha, terwijl de kosten voor arbeid, werk door derden en werktuigen en grondstoffen toenamen.

	Tabel 2.8 Kosten (euro per ha bos per jaar) particuliere bosbedrijven naar regio, 2006-2010					
	Noordoost		Centrum		Zuid	
	2006/09	2010	2006/09	2010	2006/09	2010
Beheer, leiding en toezicht	67	82	88	82	67	70
Arbeid uitvoerend	50	72	89	65	15	19
Werk door derden	68	46	117	74	41	63
Werktuigen en grondstoffen	19	25	22	31	9	9
Heffingen en verzekeringen	32	11	19	21	23	11
Overig	19	15	22	34	16	8
<i>Totaal</i>	<i>254</i>	<i>250</i>	<i>356</i>	<i>307</i>	<i>170</i>	<i>179</i>
Bron: Informatienet.						

In de regio Centrum verminderden de kosten in 2010 - in vergelijking met de periode 2006-2009 - met 14% tot 307 euro per ha. De gemiddelde kosten over de laatste vijf jaar komen uit op bijna 350 euro, een vijfde hoger dan in de periode 2001-2005. Dat komt geheel voor rekening van de toegenomen kosten voor het bosonderhoud dat in eigen beheer (eigenaar en personeel) of door derden is uitgevoerd. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de grotere houtoogst en de schade door de storm Kyrill in januari 2007. Van oudsher liggen de kosten (en opbrengsten) op de bedrijven in de regio Centrum hoger dan in de twee andere regio's door een meer intensief gebruik van het bos.

In de regio Zuid zijn in 2010 de kosten licht gestegen in vergelijking met de periode 2006-2009, ondanks lagere heffingen en verzekeringen en overige kosten (tabel 2.8). Het is aannemelijk dat dit het gevolg is van de grote houtoogst. Over de gehele periode 2006-2010 bedroegen de kosten gemiddeld 172 euro per ha per jaar, tegen 182 euro tussen 2001-2005. De lagere kosten zijn te

danken aan de lagere waterschapslasten. De kosten voor arbeid (eigenaar en personeel) en inhuur van derden zijn per saldo gelijk gebleven.

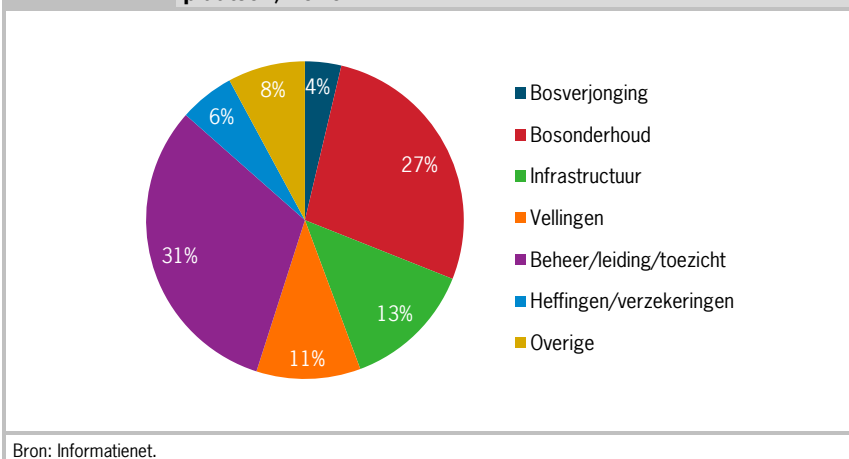
2.3.3 Kosten naar kostenplaats

In tabel 2.9 en figuur 2.3 zijn de kosten ingedeeld naar hoofdgroepen van maatregelen (werkzaamheden ofwel kostenplaatsen) die in het bos plaatsvinden. De veruit grootste kostenpost is de post 'Algemene kosten', die in hoofdzaak bestaat uit arbeidskosten voor beheer, leiding en toezicht, en uitgaven voor heffingen en verzekeringen. In 2009-2010 was de post 'algemeen' goed voor 45% van de totale kosten. Dat is minder dan in de voorgaande jaren dankzij de sterke vermindering van de kosten van heffingen en verzekeringen, een vermindering die in z'n geheel bestond uit de daling van de waterschapslasten. Deze lasten daalden van 24 euro per ha in 2008 tot 4 euro in 2010.

Tabel 2.9 Kosten (euro per ha bos per jaar) particuliere bosbedrijven naar kostenplaats, 2006-2010					
	2006	2007	2008	2009	2010
Algemene kosten	133	129	139	121	112
w.v. beheer/leiding/toezicht	68	72	73	81	79
heffingen/verzekeringen	30	29	31	12	14
overig	35	27	35	28	20
Bosverjonging	9	7	14	10	9
Bosonderhoud	60	72	56	67	68
Infrastructuur	35	39	50	50	33
Vellingen	8	16	17	16	26
OBN-maatregelen	4	3	0	0	0
<i>Totaal</i>	<i>249</i>	<i>265</i>	<i>276</i>	<i>264</i>	<i>250</i>
Bron: Informatienet.					

In vergelijking met de eerste helft van het decennium zijn in de afgelopen jaren met de toename van de houtoogst de kosten voor het onderhoud van het bos gestegen. Tussen 2001 en 2005 werd hieraan jaarlijks gemiddeld 38 euro per ha uitgegeven, tegen 65 euro per jaar in de afgelopen vijf jaar.

Figuur 2.3 Verdeling (%) kosten particuliere bosbedrijven naar kostenplaatsen, 2010

De kosten voor de werkzaamheden op basis van de Regeling effectgerichte maatregelen (EGM) die voortkomen uit het Overlevingsplan Bos en Natuur (OBN) zijn na 2002 sterk gedaald en de laatste jaren vrijwel te verwaarlozen. Dat zal de komende jaren niet anders zijn, omdat de meeste specifieke EGM-maatregelen voor bos niet meer kunnen worden aangevraagd (zie ook §2.2.4).

2.3.4 Bedrijfsgrootte en kostenplaatsen

In tabel 2.10 zijn de kosten per kostenplaats (maatregelen/activiteiten) uitgezet tegen de bedrijfsgrootte. Vooral de kosten voor bosonderhoud en infrastructuur zijn op de kleinste bedrijven (5 tot 25 ha) door de jaren heen relatief hoog. Het verschil in kosten tussen de bedrijven met een omvang van 25 tot 250 ha en de bedrijven met meer dan 250 ha, is vooral terug te voeren op de hogere algemene kosten in de eerste groep (tabel 2.10).

Tabel 2.10 Kosten (euro per ha bos per jaar) particuliere bosbedrijven naar kostenplaats en bedrijfsgrootte, gemiddelde 2006-2010						
	5 tot 25 ha	25 tot 50 ha	50 tot 100 ha	100 tot 250 ha	250 of meer	Alle
Algemene kosten	146	128	125	146	108	127
w.v. beheer/leiding/toezicht	76	81	72	85	67	75
heffingen/verzekeringen	31	25	27	23	17	23
overig	39	22	26	38	24	29
Bosverjonging	11	8	8	9	11	10
Bosonderhoud	112	57	43	56	56	65
Infrastructuur	91	35	27	28	31	41
Vellingen	34	16	16	10	12	17
OBN-maatregelen	2	1	2	0	2	1
<i>Totaal</i>	<i>396</i>	<i>244</i>	<i>222</i>	<i>250</i>	<i>220</i>	<i>261</i>
Bron: Informatienet.						

2.4 Langetermijnontwikkelingen opbrengsten en kosten

2.4.1 Alle bedrijven

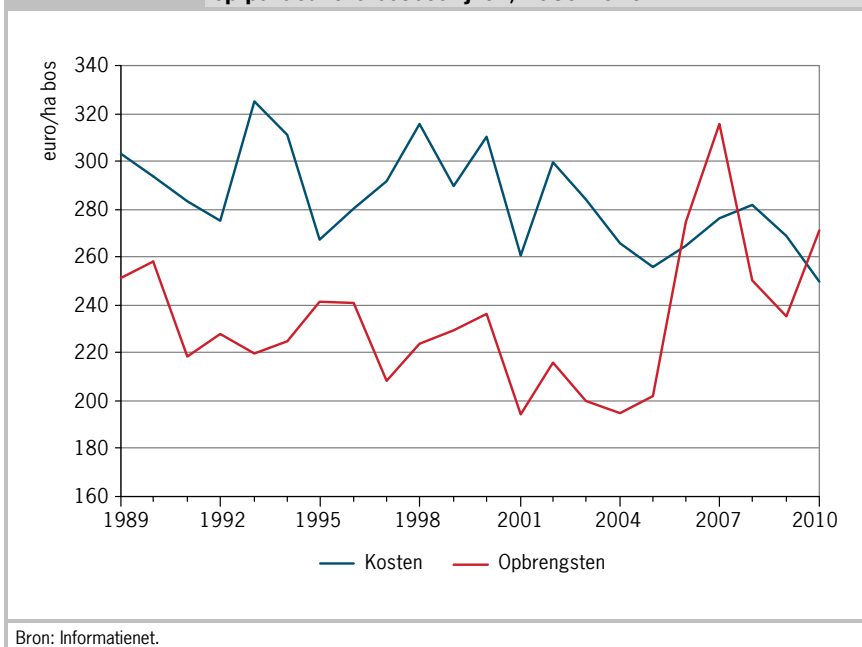
De gemiddelde reële kosten schommelden op de particuliere bosbedrijven in de periode 1989 en 2010 tussen 250 en 325 euro per ha bos per jaar (figuur 2.4), gemiddeld lagen ze op 284 euro per ha per jaar. Hoewel een trend moeilijk is af te leiden, lijken de reële kosten met onderbrekingen geleidelijk te dalen. Op basis van een voortschrijdend meerjaarlijks gemiddelde, is die vermindering ongeveer rond de eeuwwisseling ingezet.

De reële opbrengsten bewogen zich tussen 1989 en 2005 op jaarbasis tussen 190 à 250 euro per ha per jaar; gemiddeld bedroegen ze 220 euro. In deze periode zijn de opbrengsten ook met onderbrekingen gedaald. Die ontwikkeling is met name door de hogere houtopbrengsten in de afgelopen jaren behoorlijk op z'n kop gezet. De totale opbrengsten zijn in die periode (2006-2010) met ruim een vijfde gestegen tot ongeveer 270 euro per ha per jaar.

De spreiding in het bedrijfsresultaat uit de bosbouwactiviteiten is door de jaren heen over het algemeen vrij groot, met een negatieve uitschieter in 1993 en positieve uitschieters in 2006, 2007 en 2010. Het gemiddelde reële verlies in de gehele periode (1989-2010) komt uit op 51 euro per ha per jaar.

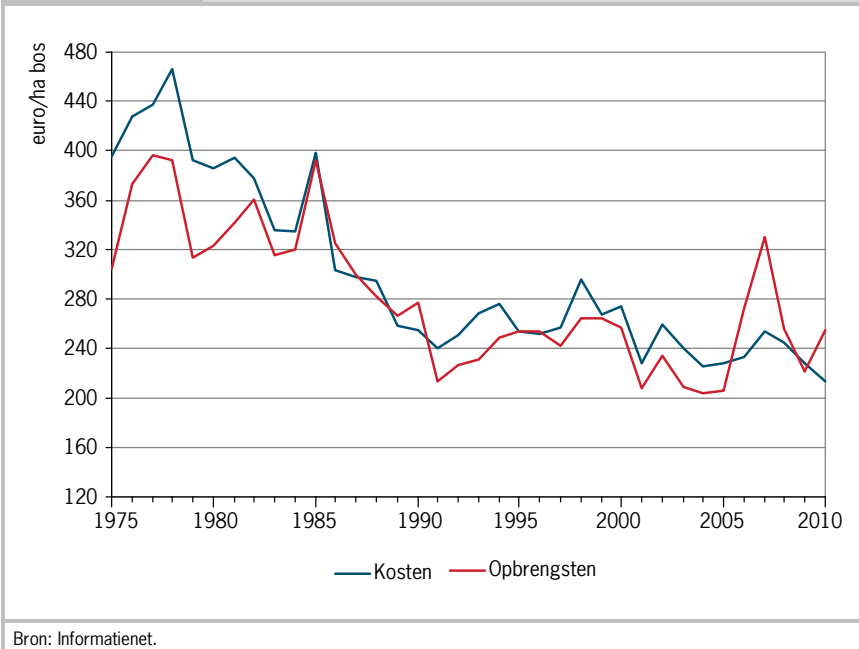
Figuur 2.4 Reële kosten en opbrengsten per ha bos (in euro's van 2010) op particuliere bosbedrijven, 1989-2010

2.4.2 Bedrijven groter dan 50 ha

In de afgelopen 35 jaar slaagden de boseigenaren erin de reële kosten met bijna de helft terug te dringen, van gemiddeld ruim 420 euro per ha per jaar tussen 1975-1980 tot ruim 230 euro in de laatste vijf jaar. De grootste daling vond echter plaats voor 1990. Daarna stegen de kosten licht om vanaf de eeuwwisseling weer verder af te nemen (figuur 2.5).

De ontwikkeling van de opbrengsten volgt in grote lijnen het patroon van de kosten met uitzondering van de laatste jaren, waarin onder invloed van de hoge houtprijzen de opbrengsten stegen. De totale reële opbrengsten lagen in de jaren tussen 1975 en 1980 op gemiddeld 350 euro per ha per jaar en de laatste vijf jaar op bijna 270 euro per ha, een kwart lager. Tussen 2001-2005 werd een dieptepunt met circa 210 euro bereikt.

Figuur 2.5**Reële kosten en opbrengsten per ha bos (in euro's van 2010) op particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 1975-2010**

2.5 Kosten en opbrengsten per functie

Het particuliere bos vervult vele waardevolle functies voor de samenleving (onder andere recreatie en natuur). Om deze functies duurzaam in stand te kunnen houden dienen de kosten ervan in voldoende mate te worden gecompenseerd door de opbrengsten. Vandaar dat er behoefte is aan informatie over de kosten en opbrengsten die samenhangen met de verschillende functies die het particuliere bos voor de samenleving vervult. Om daaraan tegemoet te komen is in 1997 aan de beseigenaren gevraagd om voor het boekjaar 1996 aan te geven om welke reden specifieke kosten zijn gemaakt en in hoeverre daar opbrengsten tegenover stonden. Men had daarbij de keuze uit de bosfuncties houtproductie, recreatie, natuurbehoud en wildbeheer. De uitkomsten van dat proefonderzoek zijn in de periodieke rapportage over het boekjaar 1996 vermeld (Berger et al., 1997).

Tabel 2.11 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos per jaar) naar functies van het particuliere bos a), alle bedrijven, 1996-2010						
	Hout-productie	Natuur-behoud	Recreatie-landschap	Wild-beheer	Niet toegerekend	Totaal
Kosten						
1996	58	17	42	16	72	205
1997-2005	59	21	49	15	95	238
2006-2010	65	24	53	14	104	261
Opbrengsten						
1996	68	5	21	12	71	176
1997-2005	53	0	28	11	85	176
2006-2010	100	0	52	12	98	262
Bedrijfsresultaat						
1996	10	-13	-21	-4	-1	-29
1997-2005	-6	-21	-21	-4	-10	-62
2006-2010	35	-24	-1	-2	-6	1
a) Toerekenmethode: 1996 enquête onder boseigenaren en 1997-2010 panel van deskundigen. Bron: Informatienet.						

Op basis van het resultaat van het proefonderzoek in 1996, heeft een groep deskundigen normen opgesteld voor de toerekening van kosten en opbrengsten naar de verschillende functies. Deze normen zijn voor de jaren 1997 tot en met 2010 toegepast. Uitgegaan is van de bestaande kostenplaatsen. Deze zijn met een aantal sleutels toegerekend aan de kostendragers houtproductie (40%), recreatie (40%), natuur (15%) en wildbeheer (5%). Hierop zijn enkele uitzonderingen gemaakt (zie bijlage B2.4). Zo worden de kosten voor beheer en leiding, de eigenaarslasten en de overige overhead voor een belangrijk deel niet toegerekend. Dat geldt ook voor de opbrengsten uit het Programma Beheer en vroeger de Functiebeloning. Die opbrengsten zijn niet verdeeld over de diverse functies, omdat de deskundigen daarover geen eensluidend oordeel konden geven. Dit heeft onder meer tot gevolg dat aan de functie 'natuurbehoud' nauwelijks of geen opbrengsten worden toegekend. Tabel 2.11 geeft de resultaten van de toerekening voor de boekjaren 1996 tot en met 2010 voor alle bedrijven weer.

Tabel 2.12 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos per jaar) naar functies van het particuliere bos a), bedrijven groter dan 50 ha, 1996-2010						
	Hout-productie	Natuur-behoud	Recreatie-landschap	Wild-beheer	Niet toe-gerekend	Totaal
Kosten						
1996	51	14	40	12	68	184
1997-2005	50	16	41	13	90	210
2006-2010	52	20	43	11	102	228
Opbrengsten						
1996	71	4	19	14	79	186
1997-2005	56	0	28	14	94	193
2006-2010	98	0	43	14	104	259
Bedrijfsresultaat						
1996	20	-10	-21	2	10	1
1997-2005	6	-16	-13	1	4	-18
2006-2010	46	-20	1	3	2	31
a) Toerekenmethode: 1996 enquête onder boseigenaren en 1997-2010 panel van deskundigen. Bron: Informatienet.						

Tussen 1997 en 2005 was de houtproductie gemiddeld niet kostendekkend, maar de laatste vijf jaar was dat wel het geval. De overige onderscheiden functies hadden tot 2005 een negatief saldo; de afgelopen vijf jaar resteerde alleen nog voor natuurbehoud een duidelijke min. Dat laatste heeft een methodische oorzaak (zie hiervoor).

Op de grotere bedrijven was in de laatste vijf jaar alleen de functie natuurbehoud niet kostendekkend (tabel 2.12), vanwege de eerdergenoemde methodische reden. Gedurende de gehele beschouwde periode zijn de meeste kosten gemaakt voor de functie houtproductie gevolgd door de functies 'recreatie en landschap' en 'natuurbehoud' van het particuliere bos. Aangezien er tegenover de kosten van de houtproductie meer opbrengsten staan dan tegenover de kosten van recreatie, landschap en natuurbehoud, resulteert er een structureel negatief saldo voor de laatstgenoemde functie.

3 Bedrijfsresultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van de resultaten en het inkomen uit de bosexploitatie van de particuliere bosbedrijven. Dat gebeurt voor alle bedrijven (met meer dan 5 ha bos; §3.2), en de bedrijven met meer dan 50 ha bos (§3.3) om de vergelijking met de periode voor 1989 mogelijk te maken, toen de ondergrens van de steekproef bij 50 ha lag (zie ook §1.3). In paragraaf 3.4 is aandacht voor de spreiding in de bedrijfsresultaten. Verder wordt ingegaan op de resultaten naar bedrijfsgrootte (§3.5) en naar regionale ligging (§3.6; op kaart 1.1 in §1.3 zijn de regio's weergegeven). De ontwikkelingen van de resultaten van alle bedrijven en de bedrijven groter dan 50 ha over een langere periode worden besproken in paragraaf 3.7. Tot besluit wordt in paragraaf 3.8 teruggeblikt op 2010 en een korte beschouwing gegeven voor 2011 en later. In paragraaf 1.5 zijn de belangrijkste begrippen toegelicht.

3.2 Alle bedrijven

De Nederlandse particuliere bosbouw sloot het jaar 2010 af met een positief resultaat van 22 euro per ha bos (tabel 3.1). Dit is na 2006 en 2007 de derde keer in vijf jaar tijd dat de exploitatie van het bos kostendekkend was. Voor die tijd werd sinds het begin van de metingen geen enkel jaar met een overschot afgesloten. Zo werd in de periode 2001-2005 gemiddeld 64 euro per ha op de bosexploitatie toegelegd. Het gunstige resultaat in 2010 is evenals in 2006-2007 met name te danken aan de hoge houtprijzen in combinatie met relatief grote houtoogsten.

De opbrengsten lagen in 2010 9% boven de kosten, wat gelijk is aan het gemiddelde over 2006-2007, maar aanzienlijk beter dan de jaren 2008-2009, waarin de opbrengsten ruim 10% achterbleven bij de kosten (tabel 3.1). Tussen 2001 en 2005 lagen de opbrengsten zelfs een kwart lager dan de kosten.

Tabel 3.1		Resultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven, 2006-2010				
	2006	2007	2008	2009	2010	
Opbrengsten	258	303	245	231	271	
Kosten	249	265	276	264	250	
Bedrijfsresultaat	9	37	-31	-34	22	
Opbrengsten/kosten (%)	104	114	89	87	109	
Inkomen uit het bosbedrijf	45	87	13	16	73	
Bron: Informatienet.						

Het inkomen uit het bosbedrijf - dat is het bedrijfsresultaat zonder de berekende arbeidskosten (in hoofdzaak van de eigenaar) - kwam in 2010 uit op 73 euro per ha (tabel 3.1), wat op het gemiddelde niveau van 2006-2007 ligt. Tussen 2001 en 2005 resteerde een negatief inkomen van ruim 20 euro per ha per jaar.

3.3 Bedrijven groter dan 50 ha

Op de grotere particuliere bosbedrijven (minstens 50 ha bos) is in 2010 een positief resultaat behaald van 42 euro per ha, waarmee nu vier van de vijf meest recente jaren met een plus zijn afgesloten (tabel 3.2). In de periode 2001-2005 werd een jaarlijks verlies geleden van gemiddeld 21 euro per ha. De gunstige resultaten in de voorgaande jaren - met name in 2006, 2007 en 2010 - zijn ook op de grotere bedrijven nog niet eerder vertoond. Alleen in de tweede helft van de jaren tachtig zijn er enkele jaren geweest waarin een plus (tussen 10 à 20 euro per ha) is genoteerd.

De opbrengsten lagen in 2010 een vijfde boven de kosten, wat overeenkomt met het gemiddelde over 2006-2008 (tabel 3.2). Tussen 2001-2005 bleven de opbrengsten nog 10% achter bij de kosten. Door de gunstige resultaten in de laatste jaren zijn er meer eigenaren van grotere particuliere bosbedrijven die de exploitatie kostendekkend rondzetten, van gemiddeld 41% in de jaren 2001-2005 tot 58% in de afgelopen drie jaar. Het areaal bos met een kostendekkende exploitatie steeg van 50% tot 59%.

Tabel 3.2	Resultaten (euro per ha bos per jaar) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 2006-2010				
	2006	2007	2008	2009	2010
Opbrengsten	256	317	251	217	255
Kosten	219	244	240	224	213
Bedrijfsresultaat	37	73	11	-7	42
Opbrengsten/kosten (%)	117	130	105	97	120
Inkomen uit het bosbedrijf	52	89	28	10	60
Bron: Informatienet.					

Wanneer er geen kosten voor de eigen arbeid worden gerekend, resteerde voor de eigenaar een inkomen van 60 euro per ha. In de laatste vijf jaar kwam het gemiddelde jaarlijkse inkomen uit op bijna 50 euro per ha, tegen een negatief inkomen van gemiddeld 4 euro per ha per jaar in de jaren 2001-2005.

Het verschil in inkomen tussen alle en de grotere bedrijven is veel kleiner dan het verschil in bedrijfsresultaat, omdat op de grotere bedrijven de inbreng van de eigen arbeid (per ha) van de boseigenaar beperkt is. De hiervoor in rekening gebrachte kosten bedroegen in voorbije decennium gemiddeld 8% bij de grote bedrijven, tegen 17% op alle bedrijven.

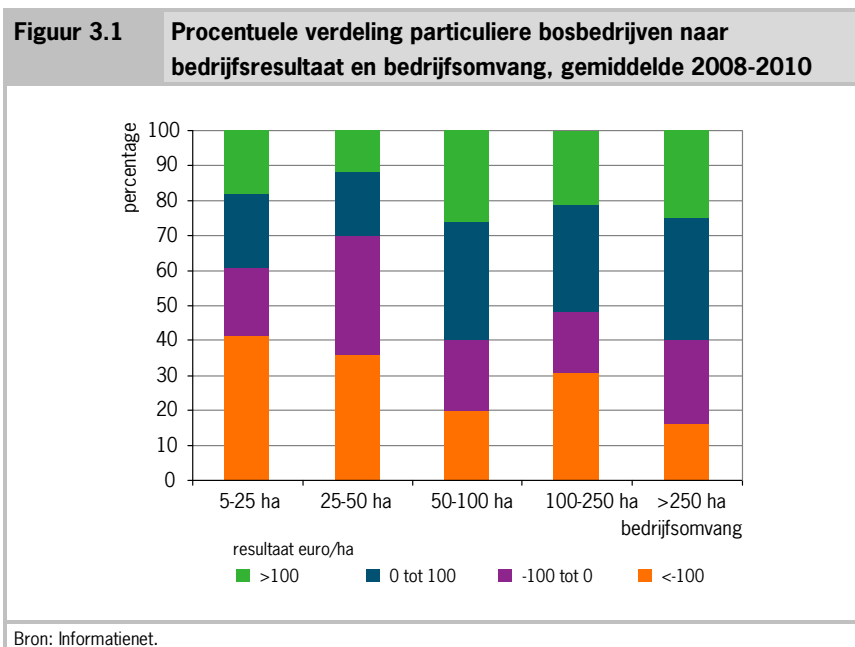
3.4 Spreiding bedrijfsresultaten

De verschillen in bedrijfsresultaten tussen de particuliere bosbedrijven zijn behoorlijk. Zo had in het afgelopen jaar een derde van de bedrijven een tekort op de exploitatie van meer dan 100 euro per ha, en een vijfde een positief resultaat van meer dan 100 euro per ha (tabel 3.3). Het aandeel van de bedrijven met een positief resultaat is de afgelopen jaren wel toegenomen in vergelijking met de eerste helft van het decennium: van gemiddeld 24% over de jaren 2001-2005 tot 41% over de laatste drie jaar (tabel 3.3). De particulieren die in de laatste drie jaren uit de rode cijfers bleven, beheerden een areaal van 51%. Tussen 2001-2005 beheerde de groep met een positief resultaat gemiddeld 41% van het areaal. Tabel 3.3 laat zien dat de bedrijven met een positief resultaat naar verhouding meer bos beheren.

Tabel 3.3		Procentuele verdeling particuliere bosbedrijven (met areaal bos) naar bedrijfsresultaat, 2008-2010					
Bedrijfsresultaat (euro/ha bos)	2008		2009		2010		
	bedrijven	ha bos	bedrijven	ha bos	bedrijven	ha bos	
<100	41	24	36	24	33	21	
-100 tot -50	5	6	14	13	6	7	
-50 tot 0	14	17	11	15	15	20	
0 tot 50	18	25	12	18	15	16	
50 tot 100	6	8	8	13	10	11	
>100	15	21	19	17	21	25	
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	

Bron: Informatienet.

Over het algemeen verbeteren de resultaten bij een toenemende bedrijfsomvang (ha bos). Figuur 3.1 - waarin de gemiddelde resultaten over 2008-2010 zijn opgenomen - geeft hiervan een indruk. Het verband wordt vooral zichtbaar boven een bedrijfsomvang van 50 ha. Binnen deze groep wijken de bedrijven

met een omvang tussen 100 en 250 ha overigens wel af van het patroon betere resultaten bij toename van de bedrijfsomvang. De reden hiervan is dat deze groep relatief veel personeel in vaste dienst heeft, waardoor het bedrag aan betaalde lonen vrij hoog is, terwijl de kosten van door derden uitgevoerd werk niet lager zijn.

3.5 Resultaten naar bedrijfsgrootte

De afgelopen vijf jaar (2006-2010) was de exploitatie van het bosbeheer gemiddeld genomen sluitend, terwijl tussen 2001-2005 nog jaarlijks een verlies werd geleden van meer dan 60 euro per ha. Behalve de bedrijven met meer dan 250 ha bos - met elk jaar een positief resultaat - boekten ook de bedrijven tussen 50 en 100 ha in de periode 2006-2010 gemiddeld een plus (tabel 3.4).

De inkomsten uit de verkoop van hout, andere bosproducten en subsidies zijn - afgezien van 2006, 2007 en 2010 - voor de meeste bosbedrijven over het algemeen onvoldoende om de onderhoudskosten van het bos te compenseren. Alleen grote bedrijven met meer dan 250 ha bos weten elk jaar uit de rode cijfers te blijven. Op die bedrijven zijn de overheadkosten per ha lager en de (hout)opbrengsten per ha wat hoger. Met uitzondering van de laatste vijf jaar waarin het resultaat uitkwam op gemiddeld 50 euro per jaar, komt het resultaat meestal niet boven 10 euro per ha. Het inkomen uit het bosbedrijf ligt circa 10 euro boven het resultaat. Overigens heeft slechts 3% van de particuliere bosbedrijven meer dan 250 ha bos.

Tabel 3.4		Resultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven naar bedrijfsgrootte, gemiddelde 2006-2010				
	5 tot 25 ha	25 tot 50 ha	50 tot 100 ha	100 tot 250 ha	250 of meer	Alle
Opbrengsten	319	195	261	236	270	262
Kosten	396	244	222	250	220	261
Bedrijfsresultaat	-77	-49	39	-14	50	1
Opbrengsten/kosten (%)	81	80	118	94	123	100
Inkomen uit het bosbedrijf	66	14	67	8	60	47
Bron: Informatienet.						

3.6 Resultaten naar regio

De particuliere bosbedrijven in de regio Noordoost wisten in 2010 de exploitatie van het bos bijna kostendekkend rond te zetten (tabel 3.5), na een verlies van ongeveer 30 euro per ha het jaar daarvoor. Over de laatste vijf jaar komt het resultaat gemiddeld licht negatief uit (7 euro per ha), tegen een tekort van ongeveer 70 euro in de periode 2001-2005. De verbetering van de resultaten in de laatste jaren komt in de eerste plaats voor rekening van de toename van de houtopbrengsten (van gemiddeld 49 euro per ha per jaar tussen 2001-2005 tot 96 euro in de laatste vijf jaar). Daarnaast steeg de beheervergoeding. De gemiddelde kosten zijn in beide perioden ongeveer gelijk gebleven.

Tabel 3.5	Resultaten (euro per ha bos per jaar) particuliere bosbedrijven naar regio, 2006-2010					
	Noordoost		Centrum		Zuid	
	2006/09	2010	2006/09	2010	2006/09	2010
Opbrengsten	246	246	338	330	185	242
Kosten	254	250	356	307	170	179
Bedrijfsresultaat	-7	-4	-18	23	15	63
Opbrengsten/kosten (%)	97	98	96	108	109	135
Inkomen uit het bosbedrijf	33	68	50	66	39	89
Bron: Informatienet.						

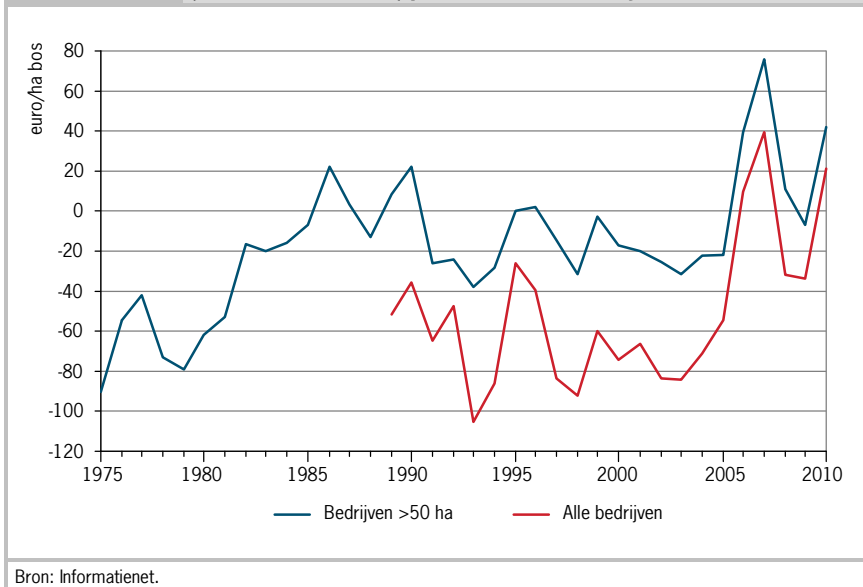
In de regio Centrum sloten de particuliere bouseigenaren 2010 af met een plus van 23 euro per ha (tabel 3.5), na exploitatietekorten in 2008 en 2009 van gemiddeld ruim 70 euro per ha bos per jaar. Over de afgelopen vijf jaar (2006-2010) komt het gemiddelde jaarresultaat uit op -10 euro per ha, tegen een tekort van ruim 70 euro per jaar tussen 2001-2005. Vergelijking van deze twee perioden van vijf jaar, leert dat het sterk verbeterde resultaat te danken is aan de forse stijging van de opbrengsten (met bijna 60%), en een relatief beperkte stijging van de kosten (ongeveer 20%).

In de regio Zuid realiseerden de particuliere bouseigenaren in 2010 een positief resultaat van 63 euro per ha (tabel 3.5). Ook over de afgelopen vijf jaar zit het jaarresultaat gemiddeld in de plus (24 euro per ha per jaar); in de periode 2001-2005 werd nog 45 euro toegelegd op de exploitatie. Deze verbetering is in de eerste plaats te danken aan de hogere houtopbrengsten en verder aan hogere subsidies en overige opbrengsten. Tegelijkertijd werden de kosten nog iets gedrukt.

3.7 Langetermijnontwikkeling bedrijfsresultaten

Vanaf 1975 tot ongeveer 1990 laat de ontwikkeling van het bedrijfsresultaat per ha van grotere particuliere bosbedrijven een duidelijke opgaande lijn zien (figuur 3.2). De verbetering van de bedrijfsuitkomsten had in die periode vooral te maken met dalende kosten van eigen personeel. Vanaf 1991 is er geen duidelijk op- of neerwaartse trend te onderkennen. In het stormjaar 1990 had de niet-geplande toename van het volume van de houtoogst eenmalig een beter bedrijfsresultaat per ha tot gevolg. Ook in 1994 en 1995 was er weer even sprake van een tijdelijke opleving door een hoger volume van de houtoogst. Deze keer maakten veel boseigenaren op het laatste moment nog gebruik van de aflopende herplantsubsidie. Nog rooskleuriger waren de resultaten in 2006, 2007 en 2010, vooral dankzij de sterk gestegen houtopbrengsten en (beheer)subsidies. De recente jaren met gunstige resultaten zijn uniek in de nu ruim dertigjarige periode dat de bedrijfsuitkomsten worden gemeten.

Figuur 3.2   **Ontwikkeling gemiddelde reële bedrijfsresultaat per ha bos (in euro's van 2010) particuliere bosbedrijven, 1975-2010**

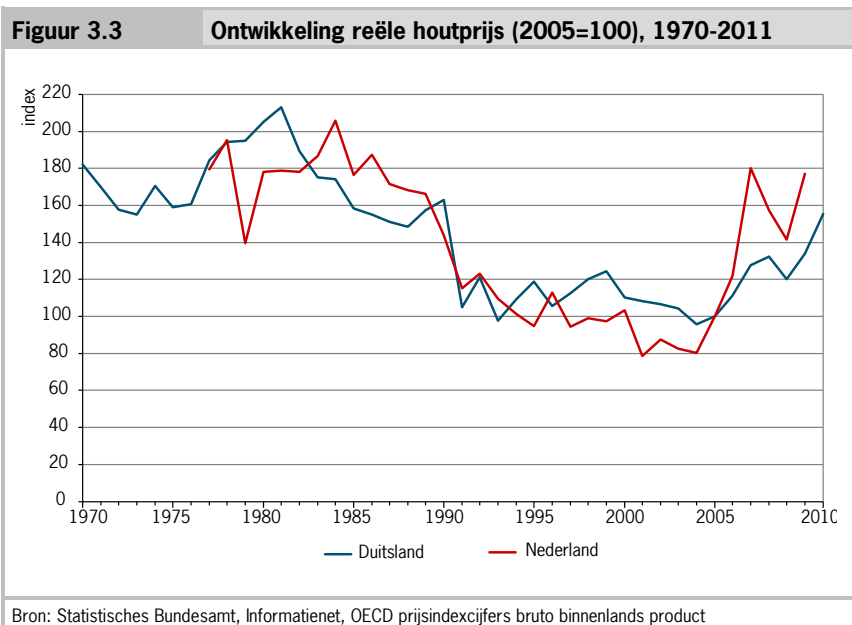

De fluctuaties van het bedrijfsresultaat van alle bedrijven komen sterk overeen met die van de grotere bedrijven (figuur 3.2), zij het dat de bedrijfsresultaten van alle bedrijven over het algemeen beduidend lager liggen.

3.8 Slotbeschouwing

Een groeiend deel van de particuliere bosbouw draait positief

De bedrijfsresultaten van particuliere bosbedrijven verschillen behoorlijk. Zo had in het afgelopen jaar een derde van de bedrijven een tekort op de exploitatie van meer dan 100 euro per ha, en een vijfde een positief resultaat van meer dan 100 euro per ha. Het aandeel van de bedrijven met een positief resultaat is de afgelopen jaren toegenomen in vergelijking met de eerste helft van het decennium: van gemiddeld 24% over de jaren 2001-2005 tot 41% over de laatste drie jaar. Over het algemeen verbeteren de resultaten bij een toenemende bedrijfsomvang (ha bos). Het verband wordt vooral zichtbaar boven een bedrijfsomvang van 50 ha.

Na 2005 is het de derde keer dat de exploitatie van het particuliere bos kostendekkend was. Dat is vrij uitzonderlijk, want in de eerste helft van dit decennium werd nog een verlies geleden van gemiddeld ruim 60 euro per ha per jaar. De vrij gunstige resultaten in de recente jaren zijn vooral het gevolg van de ontwikkeling van de houtprijzen, die vanaf 2005 fors zijn gestegen en na een teruggang in 2008-2009 zich in 2010 weer herstelden (figuur 3.3). In combinatie met het meebewegende volume van de houtoogst (van gemiddeld

2,9 m³ per ha per jaar in de periode 2001-2005 tot 3,7 m³ in 2010), stegen de houtopbrengsten aanzienlijk. Daarnaast daalden de waterschapslasten door het nieuwe heffingstelsel. Betaalde de particuliere boscijneraar in 2008 nog 24 euro per ha aan waterschapslasten, in 2010 was dit nog slechts 4 euro. Daar staat tegenover dat de kosten voor het bosonderhoud (inclusief de infrastructuur) de afgelopen jaren zijn gestegen, wat mede samenhangt met de toename van het volume van de houtoogst.

De verwachtingen voor de resultaten in 2011 zijn positief, afgaand op de verder gestegen houtprijzen in Duitsland (figuur 3.3), Zweden en Finland. Verder zullen de beheersubsidies vanuit Programma Beheer naar verwachting weinig veranderen. De meeste overeenkomsten gaan in 2011 het vijfde of zesde jaar in van de zesjarige contracttermijn van de Provinciale subsidieregeling natuurbeheer (PSN), onderdeel van het Programma Beheer.

Toekomst: meer bedrijven in rode cijfers door lagere beheersubsidies

Na afloop van contracttermijn - in 2011-2012 - worden de vergoedingen voor het beheer verstrekt op basis van het nieuwe Subsiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) met veel lagere vergoedingen voor bossen met productiefunctie (dat wil zeggen houtoogst) dan de PSN-tarieven voor bossen met houtoogst. De vergoeding in het nieuwe systeem is gebaseerd op de genormeerde kosten voor het beheer per beheertype, de standaardkostprijs. In het nieuwe stelsel zijn twee soorten (beheertypen) bos opgenomen met een productiefunctie, ofwel waar de oogst van hout een van de functies van dat bos is. Het tarief in 2012 voor 'Droog bos met productiefunctie' bedraagt ongeveer 8 euro per ha en voor 'Vochtig bos met productiefunctie' 14 euro per ha. Daarnaast is er een toeslag mogelijk voor een recreatiepakket à 33 euro per ha.

In 2010 ontving de particuliere boscijneraar een PSN-beheervergoeding van 83 euro per ha (inclusief het recreatiepakket). Omdat niet alle eigenaren een beroep doen op de subsidie, ligt dit bedrag onder de maximaal mogelijke vergoeding. Hiermee rekening houdend, zou de beheervergoeding (inclusief de toeslag voor het recreatiepakket) op basis van het nieuwe subsiestelsel uitkomen op ongeveer 40 euro per ha, ofwel een halvering van de vergoeding. Het bedrijfsresultaat zou evenzeveel dalen, waardoor de ingezette trend van steeds meer bedrijven die uit de rode cijfers komen, zeer waarschijnlijk zal worden omgeboogen.

Literatuur

Berger, E.P., R.A.M. Schrijver en J. Luijt 1997. *Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 1996*. Periodieke rapportage 29-96. Den Haag: LEI.

Bosschap, *Jaarverslag*. Diverse jaren. <www.bosschap.nl>

Jansen, P. en M. Vonk 2007. Houtprijzen. In *Vakblad Natuur Bos Landschap* 4 (2), p. 27.

LNV 2007. *Meetnet Functievervulling bos 2001-2005; Vijfde Nederlandse Bosstatistiek*. Rapport DK, nr. 2007/065. Ministerie van LNV, Directie Kennis, Ede.

LNV-Loket 16 augustus 2007. *Wijzigingen in het kort van SN naar PSN*. <www.hetlnvloket.nl>

OBV (Onderlinge Bossen Verzekeringen) 7 februari 2007. *Forse schade voor Nederlandse bossen na januaristorm*. Arnhem: Persbericht OBV. <www.bossenverzekering.nl>

OBV (Onderlinge Bossen Verzekeringen) 2011. *Jaarverslag 2010* <www.bossenverzekering.nl>

Oldenburger, J. en L. Kuiper 2005. Hoe denken particuliere boseigenaren over houtoogst. In: *Vakblad Natuur Bos Landschap* 2 (10). pp. 23-25.

Olsthoorn, A.F.M. en R.J.A.M. Wolf 2006. *Evaluatie van effectgerichte maatregelen in multifunctionele bossen; Eindrapport*. Rapport DK nr. 2006/051-O. Ministerie van LNV, Directie Kennis, Ede.

PHN en LNV (Platform Hout Nederland en ministerie van LNV) 2005. *Multifunctionaliteit in balans; Visie op de houtoogst*. Wageningen/Den Haag: PHN/LNV.

Probos (z.j.), *Nederlands Bos Digitaal; Hout uit bos.*
<www.probos.net/bosdigitaal>

Probos 2009. *Kerngegevens Bos en Hout in Nederland.* Wageningen.

Bijlage 1

Tabellen

B1.1 Bedrijfsresultaten per hectare naar kostensoort

Tabel B1.1		Bedrijfsresultaat (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven, 2006-2010				
Kosten	2006	2007	2008	2009	2010	Gemiddeld
Arbeidskosten						
loon eigen personeel	32	29	27	29	29	29
diverse berekende lonen	15	29	22	27	26	24
totaal	47	58	49	56	55	53
Beheer, leiding en toezicht						
beheer en leiding	46	51	52	58	52	52
toezicht	21	21	22	23	26	23
samenwerking	-	-	-	-	-	-
blessen en meten (arbeid)	1	0	1	0	1	1
blessen/meten (loonwerk)	3	3	3	3	3	3
totaal	71	76	77	84	83	78
Werk door derden						
(her)bebossing	4	4	11	6	3	6
bosonderhoud	18	22	17	20	31	22
houtoogst	2	7	8	6	8	6
infrastructuur	27	31	41	40	13	30
diversen (inclusief OBN)	12	6	8	4	-	6
totaal	63	69	84	76	56	70
Werktuigkosten	12	13	15	15	17	14
Grond- en hulpstoffen	5	3	2	4	6	4
Grond- en houtopstand						
grond-/waterschapslasten	24	24	24	5	4	16
heffing Boschap	3	3	3	3	3	3
bosbrandverzekering	3	3	4	4	6	4
totaal	30	29	31	12	14	23
Overige bedrijfskosten	21	17	19	18	19	19
Totaal exploitatiekosten	249	265	276	264	250	261
Positief bedrijfsresultaat	9	37			22	14
Totaal	258	303	276	264	271	274

Tabel B1.1 (vervolg)	Bedrijfsresultaat (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven, 2006-2010					
Opbrengsten	2006	2007	2008	2009	2010	Gemiddeld
Houtopbrengsten						
op stam: dunning	71	95	55	51	94	73
eindkap	1	3	4	3	-	2
totaal op stam verkocht	72	98	59	55	94	76
geveld: dunning	7	15	19	11	15	13
eindkap	1	1	1	1	-	1
totaal geveld verkocht	9	16	20	12	15	14
overige houtopbrengsten	3	1	1	1	4	2
totaal houtopbrengsten	83	115	81	68	113	92
Overig bedrijfsopbrengsten						
jachthuur	11	12	12	12	12	12
kerstbomen en -groen	7	8	11	5	10	8
recreatie	32	32	30	28	29	30
overige	11	16	8	10	8	11
totaal	61	68	61	55	59	61
Incidentele nevenopbrengsten	1	0	2	0	0	1
Subsidies en bijdragen						
Programma Beheer	87	87	83	81	83	84
(her)bebossing	-	-	-	-	-	-
WSW-regeling	-	-	-	-	-	-
samenwerking	-	-	-	-	-	-
bijdrage OBN	4	2	0	0	0	1
overige	22	31	19	26	16	23
totaal	112	119	101	108	99	108
Totaal bedrijfsopbrengsten	258	303	245	231	271	262
Negatief bedrijfsresultaat			31	34		13
Totaal	258	303	276	264	271	274

Tabel B1.2 Bedrijfsresultaat (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven naar bosareaal in ha, 2010							
Kosten	5-25	25-50	50-100	100-250	≥250	Totaal 2010	Totaal 2009
Arbeid							
loon eigen personeel	40	24	25	41	89	53	47
diverse berekende lonen	169	56	16	32	11	52	49
totaal	209	80	41	73	100	105	96
Werk door derden							
loonwerker	59	58	31	53	61	54	87
rentmeester en overig	30	30	56	54	22	35	35
totaal	90	88	87	106	83	89	122
Werktuigen							
rente en afschrijving	11	6	4	2	6	6	7
overige werktuigkosten	17	8	7	8	12	11	8
totaal	28	14	12	10	18	17	15
Grond- en hulpstoffen							
plantsoen en zaad	0	0	1	3	3	2	2
mest/bestrijdingsmiddelen	0	0	0	0	0	0	0
overige grond-/hulpstoffen	12	1	0	3	3	4	2
totaal	12	1	1	6	6	6	4
Bosinstandhouding							
gebouwen en infrastructuur	16	1	0	0	0	3	4
grond/waterschapslasten	3	3	5	8	3	4	5
heffing bosschap	5	3	3	2	2	3	3
bosbrandverzekering	18	3	5	4	2	6	4
totaal	44	12	14	14	8	17	15
Overige bedrijfskosten	26	15	12	13	13	15	13
Totaal exploitatiekosten	409	210	166	223	228	250	264
Positief bedrijfsresultaat		45	100	40	19	22	
Totaal	409	256	266	263	247	271	264

Tabel B1.2		Bedrijfsresultaat (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven					
(vervolg)		naar bosareaal in ha, 2010					
Opbrengsten	5-25	25-50	50-100	100-250	≥250	Totaal 2010	Totaal 2009
Houtopbrengsten							
op stam: dunning	29	147	140	83	92	94	51
eindkap	-	-	-	-	-	-	3
geveld: dunning	29	11	0	23	13	15	11
eindkap	-	-	-	-	-	-	1
overige houtopbrengsten	4	7	1	2	4	4	1
totaal	62	165	141	108	109	113	68
Overige bedrijfsopbrengsten							
jachthuur	9	7	11	12	16	12	12
kerstbomen en -groen	47	0	0	3	1	10	5
recreatie, boscamping	70	0	15	0	2	16	16
recreatie, overig	25	1	7	27	6	12	12
overige	15	2	5	6	10	8	10
totaal	167	10	39	49	34	59	55
Incidentele opbrengsten	0	0	0	0	1	0	0
Subsidies en bijdragen							
Programma Beheer	78	80	85	73	90	83	81
bijdrage OBN	0	0	0	0	0	0	0
overige subsidies	33	0	1	33	13	16	26
totaal	111	80	86	106	103	99	108
Totaal bedrijfsopbrengsten	339	256	266	263	247	271	231
Negatief bedrijfsresultaat	70						34
Totaal	409	256	266	263	247	271	264

Tabel B1.3 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) alle bedrijven naar regio, 2010					
Kosten	Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009
Arbeid					
loon eigen personeel	55	68	32	53	47
diverse berekende lonen	72	43	26	52	49
totaal	128	111	58	105	96
Werk door derden					
loonwerker	42	71	55	54	87
rentmeester en overig	30	38	39	35	35
totaal	72	109	94	89	122
Werktuigen					
rente en afschrijving	7	9	1	6	7
overige werktuigkosten	12	14	6	11	8
totaal	19	23	7	17	15
Grond- en hulpstoffen					
plantsoen en zaad	4	0	0	2	2
mest- en bestrijdingsmiddel	0	0	0	0	0
overige grond- en hulpstoffen	2	9	1	4	2
totaal	6	9	2	6	4
Bosinstandhouding					
gebouwen en infrastructuur	0	11	0	3	4
grond-/waterschaplasten	4	3	4	4	5
heffing bosschap	3	3	3	3	3
bosbrandverzekering	3	14	3	6	4
totaal	11	32	11	17	15
Overige bedrijfskosten	15	23	8	15	13
Totaal exploitatiekosten	250	307	179	250	264
Positief bedrijfsresultaat		23	63	22	
Totaal	250	330	242	271	264

Tabel B1.3		Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) alle bedrijven naar regio, 2010				
(vervolg)		Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009
Opbrengsten						
Houtopbrengsten						
op stam: dunning		83	98	107	94	51
eindkap		-	-	-	-	3
geveld: dunning		20	19	4	15	11
eindkap		-	-	-	-	1
overige houtopbrengsten		2	6	3	4	1
totaal		105	123	114	113	68
Overige bedrijfsopbrengsten						
jachthuur		10	17	9	12	12
kerstbomen en -groen		1	30	0	10	5
recreatie, boscamping		7	43	0	16	16
recreatie, overige opbrengst		9	12	18	12	12
overige		10	6	10	8	10
totaal		37	108	36	59	55
Incidentele nevenopbrengsten		0	1	0	0	0
Subsidies en bijdragen						
Programma Beheer		91	83	68	83	81
bijdrage OBN		0	0	0	0	0
overige subsidies		13	15	24	16	26
totaal		104	98	92	99	108
Totaal bedrijfsopbrengsten		246	330	242	271	231
Negatief bedrijfsresultaat		4				34
Totaal		250	330	242	271	264

Tabel B1.4 Kosten arbeid en loonwerk (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven naar omvang bosareaal in ha, 2010							
Kosten	5-25	25-50	50-100	100-250	≥250	Totaal 2010	Totaal 2009
Arbeid, betaald loon eigen personeel							
beheer en leiding	2	1	2	4	33	13	6
toezicht	4	4	4	17	16	10	11
maatregelen OBN	-	-	-	-	-	-	0
bosverjonging	1	0	0	1	5	2	1
bosverzorging	29	14	11	15	19	18	22
houtoogst	0	4	0	3	5	3	3
infrastructuur	5	2	8	1	12	7	3
jacht en overig overhead	-	-	-	-	-	-	0
totaal	40	24	25	41	89	53	47
Arbeid, berekend loon							
beheer en leiding	21	22	7	19	5	13	14
toezicht	41	17	2	5	1	12	9
maatregelen OBN	-	-	-	-	-	-	0
bosverjonging	4	2	0	0	0	0	0
bosverzorging	34	9	4	3	5	11	20
houtoogst	47	4	1	0	0	10	3
infrastructuur	22	1	0	4	0	5	4
jacht en overig overhead	-	-	-	-	-	-	0
totaal	169	56	16	32	11	52	49
Loonwerk							
beheer en leiding	25	29	37	30	20	26	39
toezicht	1	8	6	7	3	4	3
maatregelen OBN	-	-	-	-	-	-	0
bosverjonging	3	5	2	2	4	3	6
bosverzorging	18	34	19	50	34	31	20
houtoogst	8	12	21	10	10	11	8
infrastructuur	34	1	3	8	13	13	40
jacht en overig overhead	-	-	-	-	-	-	4
totaal	90	88	87	106	83	89	122
Overige kosten	110	42	38	43	45	56	47
Totaal	409	210	166	223	228	250	264

Tabel B1.5 Kosten arbeid en loonwerk (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven naar regio, 2010					
Kosten	Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009
Arbeid, betaald loon eigen personeel					
beheer en leiding	15	9	14	13	6
toezicht	12	12	7	10	11
maatregelen OBN	-	-	-	-	0
bosverjonging	4	0	0	2	1
bosverzorging	8	39	9	18	22
houtoogst	5	1	2	3	3
infrastructuur	12	6	0	7	3
jacht en overig overhead	-	-	-	-	0
totaal	55	68	32	53	47
Arbeid, berekend loon					
beheer en leiding	13	17	9	13	14
toezicht	16	8	9	12	9
maatregelen OBN	-	-	-	-	0
bosverjonging	2	1	0	1	0
bosverzorging	17	10	2	11	20
houtoogst	20	2	2	10	3
infrastructuur	5	6	4	5	4
jacht en overig overhead	-	-	-	-	0
totaal	72	43	26	52	49
Loonwerk					
beheer en leiding	25	31	23	26	39
toezicht	2	5	7	4	3
maatregelen OBN	-	-	-	-	0
bosverjonging	3	4	2	3	6
bosverzorging	16	48	36	31	20
houtoogst	9	12	15	11	8
infrastructuur	17	10	10	13	40
jacht en overig overhead	-	-	-	-	4
totaal	72	109	94	89	122
Overige kosten	50	86	27	56	47
Totaal	250	307	179	250	264

Tabel B1.6		Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 1975-1984									
Kosten	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	
Arbeidskosten											
loon eigen personeel	40	46	45	53	47	54	59	57	54	52	
berekende lonen	21	42	55	59	41	37	34	30	17	15	
totaal	62	88	100	112	88	91	93	88	72	66	
Werk door derden											
(her)bebossing							5	6	5	9	
bosonderhoud							18	12	9	17	
houtoogst							3	5	3	5	
wegen, waterlopen							2	9	8	4	
diversen											
totaal	26	16	18	22	20	20	29	32	25	34	
Werktuigkosten	8	10	10	11	11	14	15	14	15	15	
Grond- en hulpstoffen	7	10	10	11	11	9	8	10	8	7	
Grond en houtopstand											
waterschapslasten	10	9	9	10	10	10	11	12	12	12	
heffing Boschap	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
bosbrandverzekering	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	
totaal	12	12	12	13	13	14	15	16	16	16	
Beheer, leiding en toezicht											
beheer en leiding							37	38	37	38	
toezicht							14	14	15	15	
beheersplan			4	4	4	4	5	4	5	5	
samenwerking											
overige beheerskosten							2	1	2	2	
totaal	36	44	45	50	50	55	57	57	59	60	
Overige kosten	3	2	3	3	3	3	4	4	5	4	
Totale kosten	153	181	198	222	196	205	220	220	199	202	
Positief resultaat											
Totaal	153	181	198	222	196	205	220	220	199	202	

Tabel B1.6 (vervolg)	Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 1975-1984									
Opbrengsten	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Houtopbrengsten										
op stam: dunning		15	16	18	17	17	20	21	20	17
eindkap		13	13	20	9	16	18	20	18	22
brand-/geriefhout				1	0	0	3	5	5	4
totaal op stam	22	29	29	40	27	33	40	45	43	43
geveld: dunning		19	21	19	14	22	22	20	20	24
eindkap		7	6	3	5	7	4	9	6	12
brand-/geriefhout							4	4	4	2
totaal geveld	25	26	28	22	19	29	29	34	30	39
totaal hout	46	55	57	62	46	62	69	79	73	82
Overige opbrengsten										
jachthuur a)	9	9	9	9	9	9	9	9	10	10
kerstbomen/-groen	2	4	3	3	4	5	4	5	5	5
recreatie	2	5	2	3	6	7	4	5	5	8
overige	1	2	5	1	1	1	1	1	2	2
totaal	15	20	20	17	20	21	17	21	22	25
Incidentele opbr. b)	5	5	5	5	6	5	5	4	3	0
Subsidies en bijdragen										
beheersubsidie	20	20	38	39	39	40	40	40	41	41
onrend. werk (75%)				5	8	14	26	25	18	24
(her)bebossing	14	10	10	9	10	7	12	17	12	13
WSW-regeling				4	5	3	5	3	3	8
samenwerking										
overige	20	49	50	45	23	20	16	21	16	0
totaal	53	79	98	103	85	83	99	106	89	86
Totale opbrengsten	118	158	179	187	157	172	191	210	187	193
Negatief resultaat	35	23	19	35	40	33	29	10	12	10
Totaal	153	181	198	222	196	205	220	220	199	202

a) 1975 t/m 1980 normatief opgevoerd; b) 1975 t/m 1977 normatief opgevoerd.

Tabel B1.7 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 1985-1994

Kosten	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Arbeidskosten										
loon eigen personeel	50	44	38	34	30	32	27	30	26	28
berekende lonen	10	8	6	6	5	3	3	3	4	4
totaal	60	51	44	40	35	35	29	33	30	32
Werk door derden										
(her)bebossing	9	10	11	24	13	9	11	10	15	20
bosonderhoud	8	7	5	4	3	4	4	4	6	6
houtoogst	4	3	3	3	3	5	4	6	5	7
wegen, waterlopen	6	9	5	5	3	2	4	3	10	8
diversen	56	1	17	2	0	0	0	0	2	1
totaal	83	29	40	37	22	21	23	24	38	42
Werktuigen	13	14	13	12	13	13	11	11	12	11
Grond- en hulpstoffen	11	11	8	11	10	7	10	9	11	12
Grond en houtopstand										
waterschapslasten	12	11	12	12	12	12	14	15	16	17
heffing Bosschap	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
bosbrandverzekering	1	2	2	2	2	2	3	3	3	3
totaal	15	15	15	16	16	16	18	20	21	21
Beheer, leiding en toezicht										
beheer en leiding	35	36	34	36	37	39	35	39	40	40
toezicht	15	17	20	21	20	19	19	22	20	19
beheersplan	6	6	2	3	4	4	4	3	3	7
samenwerking						4	4	3	3	4
ov. beheerskosten	1	2	2	2	2	1	1	1	2	2
totaal	58	61	59	63	63	66	62	69	68	71
Overige kosten	4	5	4	4	4	5	4	5	6	6
Totale kosten	245	186	183	183	163	163	158	171	186	196
Positief resultaat		14	2		5	14				
Totaal	245	200	185	183	168	177	158	171	186	196

Tabel B1.7 (vervolg)	Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 1985-1994									
Opbrengsten	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Houtopbrengsten										
op stam: dunning	20	27	20	20	24	34	25	25	23	22
eindkap	22	22	16	23	20	10	11	12	21	18
brand-/geriefhout	3	3	2	1	0	0	0	0	0	0
totaal op stam	45	52	39	44	44	44	37	38	44	39
geveld: dunning	21	22	23	15	20	40	15	19	16	19
eindkap	10	7	11	8	16	5	5	5	4	1
brand-/geriefhout	3	3	0	1	1	1	0	1	0	0
totaal geveld	34	32	34	24	37	46	20	25	20	20
totaal hout	79	84	73	68	81	90	58	63	64	60
Overige opbrengsten										
jachthuur	11	10	11	12	12	11	11	12	12	11
kerstbomen/-groen	4	5	5	5	5	5	7	9	7	5
recreatie	7	6	6	8	8	6	9	8	7	9
overige	3	4	3	4	3	4	1	4	7	2
totaal	25	25	25	29	28	26	28	32	33	28
Incidentele opbrengsten	3	3	4	2	1	0	2	3	1	0
Subsidies en bijdragen										
beheersubsidie	41	42	42	41	39	39	37	39	36	60
onrend. werk (75%)	11	20	8	1	1	0	1	1	0	0
(her)bebossing	16	18	16	29	17	11	12	12	17	20
WSW-regeling	5	3	2	2	1	1	0	0	1	1
samenwerking							3	3	3	4
overige	60	5	15	3	0	10	1	1	0	3
totaal	134	88	83	76	59	61	54	57	62	88
Totale opbrengsten	241	200	185	175	168	177	141	154	160	176
Negatief resultaat	4			8			17	16	26	20
Totaal	245	200	185	183	168	177	158	171	186	196

**Tabel B1.8 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven
groter dan 50 ha, 1995-2004**

Kosten	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Arbeidskosten (uitvoerend)										
loon eigen personeel	25	21	22	22	20	19	19	20	23	27
berekende lonen	3	3	3	6	3	2	3	3	3	2
totaal	28	24	25	28	23	21	23	23	25	29
Beheer, leiding en toezicht										
beheer en leiding	33	35	33	37	36	40	38	45	41	41
toezicht	22	23	23	25	25	28	28	30	34	31
samenwerking	4	4	4	3	1	0	-	-	-	-
blessen en meten	7	5	5	6	7	7	7	7	6	4
totaal	66	67	64	72	70	76	72	82	80	77
Werk door derden										
(her)bebossing	6	10	5	4	7	16	3	7	4	4
bosonderhoud	4	6	6	6	5	5	7	10	8	7
houtoogst	9	8	9	7	10	9	7	7	5	4
infrastructuur	7	7	12	39	20	22	21	19	24	20
diversen (incl. OBN)	2	10	20	17	19	21	6	24	11	7
totaal	29	42	53	72	60	72	43	67	52	42
Werktuigen										
Grond- en hulpstoffen	8	7	6	5	6	4	3	2	3	4
Grond en houtopstand										
waterschapslasten	18	19	18	20	21	21	23	24	26	22
heffing Boschap	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
bosbrandverzekering	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
totaal	23	24	23	25	25	26	28	29	30	27
Overige kosten	10	9	11	10	13	12	13	14	15	15
Totale kosten	175	184	192	225	207	222	192	226	214	204
Positief resultaat	9	1								
Totaal	183	186	192	225	207	222	192	226	214	204

Tabel B1.8 (vervolg)	Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 1995-2004									
Opbrengsten	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Houtopbrengsten										
op stam: dunning	36	29	26	26	38	31	31	37	33	35
eindkap	11	7	11	5	6	4	3	3	2	0
totaal op stam	48	36	37	32	44	34	34	40	35	35
geveld: dunning	25	20	21	17	26	18	13	7	10	8
eindkap	2	4	2	0	1	0	0	0	0	2
totaal geveld	28	24	23	17	27	18	13	7	10	10
overige hout	1	0	1	1	0	0	0	1	1	1
totaal hout	75	61	61	50	72	54	48	47	46	46
Overige bedrijfsopbrengsten										
jachthuur	12	13	13	14	14	15	14	15	14	13
kerstbomen/-groen	6	5	6	5	5	2	2	2	2	2
recreatie	9	9	9	11	13	14	16	19	15	16
overige	4	7	6	8	7	5	4	9	15	15
totaal	32	34	34	38	38	36	37	45	47	45
Incidentele opbrengsten	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Subsidies en bijdragen										
beheersubsidie	61	60	58	59	60	73	77	75	73	73
(her)bebossing	3	0	-	-	-	-	-	-	-	-
WSW-regeling	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-
samenwerking	4	4	4	3	3	0	-	-	-	-
bijdrage OBN	-	pm	18	17	17	21	5	20	6	3
overige	6	24	8	34	15	25	9	17	13	18
totaal	75	88	87	113	95	119	91	112	93	93
Totale opbrengsten	183	186	181	201	205	208	175	204	186	184
Negatief resultaat			11	24	2	14	17	22	28	20
Totaal	183	186	192	225	207	222	192	226	214	204

Tabel B1.9 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha, 2005-2010						
Kosten	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidskosten (uitvoerend)						
loon eigen personeel	29	37	36	34	36	30
diverse berekende lonen	3	3	4	4	4	6
totaal	32	41	40	38	41	36
Beheer, leiding en toezicht						
beheer en leiding	38	49	55	54	57	54
toezicht	29	18	18	19	21	20
samenwerking	-	-	-	-	-	-
blessen en meten	5	3	4	5	4	5
totaal	72	70	77	78	81	79
Werk door derden						
(her)bebossing	7	5	6	10	6	3
bosonderhoud	10	14	23	15	19	35
houtoogst	3	1	4	6	5	8
infrastructuur	26	18	32	22	25	9
diversen (inclusief OBN)	7	12	8	12	6	-
totaal	52	51	72	65	61	55
Werktuigen						
Grond- en hulpstoffen	3	3	3	3	3	5
Grond en houtopstand						
grond-/waterschapslasten	21	22	21	22	4	4
heffing Boschap	2	2	2	2	2	2
bosbrandverzekering	3	3	3	4	4	3
totaal	27	27	27	28	11	11
Overige kosten	14	18	14	15	15	13
Totale kosten	210	219	244	240	224	213
Positief resultaat		37	73	11		42
Totaal	210	256	317	251	224	255

Tabel B1.9 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven (vervolg) groter dan 50 ha, 2005-2010						
Opbrengsten	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Houtopbrengsten						
op stam: dunning	42	66	114	66	57	-
eindkap	1	0	1	2	4	-
totaal op stam verkocht	43	66	115	68	61	101
geveld: dunning	9	7	12	21	6	-
eindkap	2	1	2	1	1	-
totaal geveld verkocht	12	8	14	23	7	13
overige houtopbrengsten	1	3	2	1	2	3
totaal houtopbrengsten	55	77	130	92	69	116
Overige bedrijfsopbrengsten						
jachthuur	13	14	15	15	14	14
kerstbomen en -groen	1	1	1	1	1	1
recreatie	14	19	18	23	19	16
overige	8	15	18	12	9	8
totaal	37	50	52	50	42	39
Incidentele nevenopbrengsten	2	1	0	0	0	0
Subsidies en bijdragen						
beheerssubsidie	76	95	92	82	85	85
(her)bebossing		-	-	-	-	-
WSW-regeling	-	-	-	-	-	-
samenwerking	-	-	-	-	-	-
bijdrage OBN	2	5	3	0	0	-
overige	17	28	40	27	20	15
totaal	95	128	135	109	106	100
Totale opbrengsten	190	256	317	251	217	255
Negatief resultaat	20				7	
Totaal	210	256	317	251	224	255

Tabel B1.10 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha naar regio, 2010					
Kosten	Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009
Arbeid					
loon eigen personeel	79	64	35	63	60
diverse berekende lonen	17	15	20	17	17
totaal	95	79	55	80	77
Werk door derden					
loonwerker	39	69	54	52	70
rentmeester en overig	31	40	45	37	38
totaal	69	109	100	90	108
Werktuigen					
rente en afschrijving	5	6	1	4	5
overige werktuigkosten	12	10	7	10	7
totaal	17	16	8	14	12
Grond- en hulpstoffen					
plantsoen en zaad	5	0	1	2	2
mest en bestrijdingsmiddel	0	0	0	0	0
overige grond- en hulpstoffen	2	3	2	2	1
totaal	8	3	3	5	3
Bosinstandhouding					
gebouwen en infrastructuur	0	1	0	0	2
grond-/waterschaplasten	4	4	5	4	4
heffing bosschap	2	3	2	2	2
bosbrandverzekering	3	4	3	3	4
totaal	11	11	11	11	13
Overige bedrijfskosten	14	15	7	13	11
Totaal exploitatiekosten	215	232	185	213	224
Positief bedrijfsresultaat	33	74	18	42	
Totaal	248	305	203	255	224

Tabel B1.10		Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha naar regio, 2010				
(vervolg)						
Opbrengsten	Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009	
Houtopbrengsten						
op stam	91	143	64	101	61	
geveld	17	12	6	13	7	
overige houtopbrengsten	3	4	1	3	2	
totaal	111	158	71	116	69	
Overige bedrijfsopbrengsten						
jachthuur	10	24	8	14	14	
kerstbomen en -groen	1	1	0	1	1	
recreatie, boscamping	10	0	1	5	7	
recreatie, overige opbrengst	6	6	27	11	11	
overige	11	7	4	8	9	
totaal	39	38	40	39	42	
Incidentele nevenopbrengsten	0	1	0	0	0	
Subsidies en bijdragen						
Programma Beheer	91	87	70	85	85	
bijdrage OBN	-	-	-	-	0	
overige subsidies	8	21	21	15	20	
totaal	98	108	91	100	106	
Totaal bedrijfsopbrengsten	248	305	203	255	217	
Negatief bedrijfsresultaat					7	
Totaal	248	305	203	255	224	

Tabel B1.11 Kosten arbeid en loonwerk (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha naar regio, 2010					
Kosten	Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009
Arbeid, betaald loon eigen personeel					
beheer en leiding	23	12	22	19	9
toezicht	16	14	10	14	14
maatregelen OBN	-	-	-	-	0
bosverjonging	6	1	0	3	2
bosverzorging	10	34	4	16	26
houtoogst	7	1	0	3	4
infrastructuur	17	3	0	9	5
jacht en overig overhead	-	-	-	-	1
totaal	79	64	35	63	60
Arbeid, berekend loon					
beheer en leiding	10	7	9	9	9
toezicht	1	1	6	2	3
maatregelen OBN	-	-	-	-	0
bosverjonging	0	0	0	0	0
bosverzorging	5	6	1	5	3
houtoogst	1	0	0	0	1
infrastructuur	0	0	4	1	1
jacht en overig overhead	-	-	-	-	0
totaal	17	15	20	17	17
Loonwerk					
beheer en leiding	21	34	23	26	40
toezicht	2	3	10	4	4
maatregelen OBN	-	-	-	-	0
bosverjonging	2	3	3	3	6
bosverzorging	23	40	49	35	19
houtoogst	10	17	11	12	8
infrastructuur	12	11	3	9	25
jacht en overig overhead	-	-	-	-	6
totaal	69	109	100	90	108
Overige kosten	50	44	30	43	39
Totaal	215	232	185	213	224

B1.2 Kosten naar kostenplaatsen

Tabel B1.12		Kosten (euro per ha bos) alle bedrijven naar kostenplaats en omvang bosareaal in ha, 2010							
Kosten	5-25	25-50	50-100	100-250	≥250	Totaal 2010	Totaal 2009		
Algemeen bosbeheer									
toezicht	46	29	12	29	20	26	23		
beheer en leiding (arbeid)	49	52	46	53	57	52	61		
eigenaarslasten	28	11	14	14	8	14	12		
overig	44	16	13	14	14	20	26		
totaal	167	107	84	110	98	112	121		
Bosverjonging									
terreinvoorbereiding	0	0	1	0	1	1	1		
planten	7	4	3	6	6	5	9		
overig bosverjonging	4	4	0	0	6	3	-		
totaal	11	7	3	6	13	9	10		
Bosonderhoud									
prunusbestrijding e.d.	6	21	8	3	7	8	11		
opkronen/snoeien	6	9	5	10	4	6	2		
overig bosonderhoud	80	33	28	61	56	54	48		
totaal	92	63	41	73	67	67	61		
Houtoogst									
blessen en meten	2	4	9	5	3	4	3		
oogst (dunning/eindkap)	55	20	9	9	6	18	20		
overig houtoogst	2	1	5	3	7	4	-		
totaal	58	24	23	16	16	26	22		
Infrastructuur									
wegen	20	6	1	9	8	9	31		
waterlopen	30	2	0	2	2	7	6		
hekken en rasters	12	0	0	1	3	3	1		
recreatieve voorzieningen	1	1	12	1	10	6	13		
overig infrastructuur	18	0	0	5	10	8	-		
totaal	80	8	13	18	33	33	50		
Totaal exploitatiekosten	409	210	166	223	228	250	264		

Tabel B1.13 Kosten (euro per ha bos) alle bedrijven naar kostenplaats en regio, 2010					
Kosten	Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009
Algemeen bosbeheer					
toezicht	30	25	23	26	23
beheer en leiding (arbeid)	53	57	47	52	61
eigenaarslasten	11	21	11	14	12
overig	16	35	8	20	26
totaal	109	137	88	112	121
Bosverjonging					
terreinvoorbereiding	0	0	2	1	1
planten	10	2	2	5	9
overig bosverjonging	5	4	0	3	-
totaal	15	6	3	9	10
Bosonderhoud					
prunusbestrijding e.d.	6	13	6	8	11
opkronen/snoeien	6	7	7	6	2
overig bosonderhoud	37	89	38	54	48
totaal	49	110	51	68	61
Vellingen					
blessen en meten	3	6	4	4	3
oogst (dunning/eindkap)	31	4	14	18	20
overig houtoogst	4	6	2	4	-
totaal	38	16	20	26	22
Infrastructuur					
wegen	10	14	2	9	31
waterlopen	10	2	9	7	6
hekken en rasters	6	2	0	3	1
recreatieve voorzieningen	10	3	1	6	13
overig infrastructuur	4	16	4	8	-
totaal	40	37	17	33	50
Totaal exploitatiekosten	250	307	179	250	264

Tabel B1.14 Kosten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha naar kostenplaats en regio, 2010

Kosten	Noord-oost	Centrum	Zuid	Totaal 2010	Totaal 2009
Algemeen bosbeheer					
toezicht	18	18	26	20	21
beheer en leiding (arbeid)	54	53	54	54	59
eigenaarslasten	11	10	11	11	11
overig	15	16	7	13	27
totaal	98	97	99	98	117
Bosverjonging					
terreinvoorbereiding	0	1	2	1	1
planten	11	0	3	5	8
overig bosverjonging	4	4	0	3	-
totaal	15	5	5	9	10
Bosonderhoud					
prunusbestrijding e.d.	4	13	0	6	7
opkronen/snoeien	7	4	5	6	2
overig bosonderhoud	33	72	53	51	42
totaal	45	90	59	63	50
Vellingen					
blessen en meten	5	8	2	5	4
oogst (dunning/eindkap)	10	3	9	7	10
overig houtoogst	6	8	0	5	-
totaal	20	19	12	18	14
Infrastructuur					
wegen	12	3	2	7	22
waterlopen	2	3	0	2	3
hekken en rasters	2	2	0	2	1
recreatieve voorzieningen	15	4	1	8	8
overig infrastructuur	6	8	6	7	-
totaal	37	21	10	25	33
Totaal exploitatiekosten	215	232	185	213	224

B1.3 Kosten naar kostendragers

Tabel B1.15 Kosten (euro per ha bos) alle bedrijven naar kostenplaats, kostendrager en regio, 2010						
Kosten	Hout- productie	Natuur	Recreatie/ landschap	Wild- beheer	Niet toeger.	Totaal 2010
Noordoost						
algemeen	6	2	14	8	79	109
bosverjonging	6	2	6	1		15
bosverzorging	19	10	18	2		49
houtoogst	38					38
infrastructuur	14	5	14	8		40
totaal	83	20	51	19	79	250
Centrum						
algemeen	5	2	11	7	112	137
bosverjonging	2	1	2	0		6
bosverzorging	43	23	40	4		110
houtoogst	16					16
infrastructuur	14	5	14	4		37
totaal	80	31	68	15	112	307
Zuid						
algemeen	5	2	10	6	65	88
bosverjonging	1	0	1	0		3
bosverzorging	20	11	19	2		51
houtoogst	20					20
infrastructuur	7	3	7	1		17
totaal	53	15	37	9	65	179
Alle bedrijven						
algemeen	5	2	12	7	86	112
bosverjonging	4	1	4	0		9
bosverzorging	26	14	25	3		68
houtoogst	26					26
infrastructuur	12	5	12	5		33
totaal	73	22	52	15	86	250

Tabel B1.16 Kosten (euro per ha bos) particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha naar kostenplaats, kostendrager en regio, 2010						
Kosten	Hout-productie	Natuur	Recreatie/landschap	Wild-beheer	Niet toeger.	Totaal 2010
Noordoost						
algemeen	4	1	8	5	80	98
bosverjonging	6	2	6	1		15
bosverzorging	18	8	17	2		45
houtoogst	20					20
infrastructuur	14	5	14	4		37
totaal	62	17	45	11	80	215
Centrum						
algemeen	4	1	8	5	79	97
bosverjonging	2	1	2	0		5
bosverzorging	34	20	32	3		90
houtoogst	19					19
infrastructuur	8	3	8	3		21
totaal	67	25	50	12	79	232
Zuid						
algemeen	5	2	12	7	73	99
bosverjonging	2	1	2	0		5
bosverzorging	24	8	24	3		59
houtoogst	12					12
infrastructuur	4	2	4	1		10
totaal	47	12	42	11	73	185
Alle bedrijven >50 ha						
algemeen	4	2	9	6	78	98
bosverjonging	4	1	4	0		9
bosverzorging	25	12	24	2		63
houtoogst	18					18
infrastructuur	9	3	9	3		25
totaal	60	18	45	12	78	213

Tabel B1.17 Kosten (euro per ha bos) alle bedrijven naar kostenplaats, kostendrager en omvang bosareaal, 2010						
Kosten	Hout-productie	Natuur	Recreatie/landschap	Wild-beheer	Niet toeger.	Totaal 2010
5-25 ha						
algemeen	9	3	21	13	121	167
bosverjonging	4	2	4	1		11
bosverzorging	36	17	35	4		92
houtoogst	58					58
infrastructuur	27	10	27	15		80
totaal	135	32	87	33	121	409
25-50 ha						
algemeen	6	2	13	8	78	107
bosverjonging	3	1	3	0		7
bosverzorging	22	21	18	1		63
houtoogst	24					24
infrastructuur	3	1	3	0		8
totaal	58	25	37	10	78	210
50-100 ha						
algemeen	2	1	5	3	72	84
bosverjonging	1	0	1	0		3
bosverzorging	15	11	14	1		41
houtoogst	23					23
infrastructuur	5	2	5	1		13
totaal	47	14	26	6	72	166
100-250 ha						
algemeen	6	2	13	8	81	110
bosverjonging	2	1	2	0		6
bosverzorging	30	11	29	3		73
houtoogst	16					16
infrastructuur	7	3	7	2		18
totaal	61	17	51	13	81	223

Tabel B1.17		Kosten (euro per ha bos) alle bedrijven naar kostenplaats, kostendrager en omvang bosareaal, 2010				
Kosten	Hout- productie	Natuur	Recreatie/ landschap	Wild- beheer	Niet toeger.	Totaal 2010
≥ 250 ha						
algemeen	4	2	9	6	78	98
bosverjonging	5	2	5	1		13
bosverzorging	27	14	25	3		68
houtoogst	16					16
infrastructuur	12	5	12	5		33
totaal	64	22	51	15	78	228

Tabel B1.18 Bedrijfsresultaten (euro per ha bos) alle bedrijven naar kostendrager, omvang en regio, 2010

Kosten	Hout-productie	Natuur	Recreatie/landschap	Wild-beheer	Niet toeger.	Totaal 2010
5-25 ha	135	32	87	33	121	409
25-50 ha	58	25	37	10	78	210
50-100 ha	47	14	26	6	72	166
100-250 ha	61	17	51	13	81	223
≥250 ha	64	22	51	15	78	228
Noordoost	83	20	51	19	79	250
Centrum	80	31	68	15	112	307
Zuid	53	15	37	9	65	179
Alle >50 ha	60	18	45	12	78	213
Alle bedrijven	73	22	52	15	86	250
Opbrengsten	Hout-productie	Natuur	Recreatie/landschap	Wild-beheer	Niet toeger.	Totaal 2010
5-25 ha	109		138	9	83	339
25-50 ha	165		14	7	70	256
50-100 ha	141		44	11	70	266
100-250 ha	111		69	12	71	263
≥250 ha	110		73	16	48	247
Noordoost	106		45	10	85	246
Centrum	153		84	17	76	330
Zuid	114		49	9	70	242
Alle >50 ha	117		46	14	78	255
Alle bedrijven	123		58	12	78	271
Resultaat	Hout	Natuur	Recreatie	Wild	Niet	Tot 2010
5-25 ha	-26	-32	51	-24	-38	-70
25-50 ha	107	-25	-23	-3	-8	46
50-100 ha	94	-14	18	5	-2	100
100-250 ha	50	-17	18	-1	-10	40
≥250 ha	46	-22	22	1	-30	19
Noordoost	23	-20	-6	-9	6	-4
Centrum	73	-31	16	2	-36	23
Zuid	61	-15	12	0	5	63
Alle >50 ha	57	-18	1	2	0	42
Alle bedrijven	50	-22	6	-3	-8	22

B1.4 Houtoogst en opbrengstprijzen

Tabel B1.19 Houtoogst (m³ per ha bos) naar omvang bosareaal in ha, 1989-2010						
	5-25	25-50	50-100	100-250	≥250	Totaal
1989	3,6	3,2	3,6	2,5	3,5	3,3
1990	3,8	4,0	3,8	3,0	4,6	4,0
1991	2,3	3,6	2,8	2,2	3,4	2,9
1992	5,3	3,6	3,9	2,1	3,2	3,5
1993	2,9	2,0	2,1	3,9	3,8	3,2
1994	1,3	2,3	1,9	4,2	2,9	2,9
1995	4,9	8,4	4,2	3,6	4,9	5,0
1996	2,2	3,4	2,4	2,4	3,5	2,9
1997	1,3	1,8	4,7	3,0	3,3	2,8
1998	1,9	2,1	2,4	3,1	2,8	2,5
1999	0,3	1,3	4,2	2,2	5,0	2,8
2000	2,6	1,4	3,0	2,6	3,1	2,6
2001	0,8	1,8	2,1	5,8	2,8	2,7
2002	0,9	1,4	2,9	2,9	3,0	2,4
2003	3,6	1,8	3,5	3,6	2,6	3,0
2004	3,0	2,9	4,3	3,0	2,7	3,0
2005	5,2	3,6	3,7	2,6	2,8	3,5
2006	4,1	5,5	3,6	2,7	3,6	3,8
2007	4,3	1,2	4,3	2,9	4,2	3,6
2008	2,7	2,3	4,4	2,6	2,8	2,9
2009	3,1	2,3	3,8	1,4	2,6	2,6
2010	1,7	7,7	4,1	3,5	3,1	3,7
Waarvan in 2010						
op stam	1,2	7,5	4,1	2,8	2,8	3,4
geveld	0,5	0,2	0,0	0,7	0,3	0,3
Waarvan in 2010						
eiken	-	-	-	-	-	0,25
beuken	-	-	-	-	-	0,02
populier en wilg	-	-	-	-	-	0,03
ongespecif. loofhout	-	-	-	-	-	0,18
loof/naaldhout	-	-	-	-	-	1,97
dennen	-	-	-	-	-	0,32
douglas	-	-	-	-	-	0,23
(fijn)spar	-	-	-	-	-	0,03
larix	-	-	-	-	-	0,09
ongespecif. naaldh.	-	-	-	-	-	0,45

Tabel B1.20 Opbrengstprijzen (euro per m³) op stam en geveld verkocht hout naar regio, 1996-2010				
Verkoopwijze, oogstmethode	Noordoost	Centrum	Zuid	Totaal
Op stam verkocht, dunning				
1996	12,8	17,4	12,9	14,3
1997	10,5	14,6	10,8	12,2
1998	14,6	15,6	10,4	13,8
1999	12,6	16,2	13,0	14,2
2000	14,9	13,7	10,2	13,4
2001	7,7	15,4	12,1	11,9
2002	15,0	17,2	10,6	14,6
2003	14,4	14,7	9,9	12,6
2004	14,8	12,2	12,3	13,3
2005	12,5	16,9	13,4	14,0
2006	20,7	23,1	16,7	20,4
2007	29,5	32,7	28,2	30,7
2008	22,4	27,5	24,7	24,0
2009	26,5	24,4	16,8	23,4
Op stam verkocht, eindkap				
1996	16,1	18,2	14,9	15,8
1997	15,1	12,3	14,4	14,0
1998	17,8	17,6	9,3	15,9
1999	6,8	15,3	17,8	10,3
2000	17,0	13,6	24,0	18,2
2001	17,1	19,3	20,0	18,0
2002	14,4	19,0	16,7	16,0
2003	17,3	-	16,7	17,0
2004	10,3	-	-	10,3
2005	17,5	-	12,4	14,9
2006	18,4	17,4	-	18,4
2007	29,4	19,4	39,6	30,9
2008	38,7	23,0	20,5	28,9
2009	-	40,8	10,0	30,8
Op stam verkocht (dunning en eindkap)				
2010	30,8	39,2	19,0	27,9

Tabel B1.20		Opbrengstprijzen (euro per m³) op stam en geveld verkocht hout naar regio, 1996-2010			
(vervolg)					
Verkoopwijze, oogstmethode		Noordoost	Centrum	Zuid	Totaal
Geveld verkocht, dunning					
1996		28,3	28,0	18,5	27,5
1997		29,5	28,6	27,3	28,6
1998		26,5	19,0	22,8	24,0
1999		34,6	40,3	16,9	33,4
2000		36,2	24,6	12,9	28,3
2001		30,9	28,4	22,9	29,4
2002		28,0	33,6	22,4	28,5
2003		32,3	36,4	15,0	31,0
2004		21,5	33,4	18,5	23,3
2005		30,7	42,6	20,3	33,1
2006		45,3	30,3	24,9	37,4
2007		44,4	33,1	35,3	40,9
2008		41,5	42,5	50,4	41,9
2009		33,1	69,6	44,5	43,5
Geveld verkocht, eindkap					
1996		25,0	16,4	-	23,1
1997		28,5	-	-	28,5
1998		17,8	43,5	-	21,0
1999		34,1	29,9	40,8	34,2
2000		-	24,1	-	24,1
2001		41,3	24,4	-	33,1
2002		30,7	41,6	-	39,3
2003		15,0	-	-	15,0
2004		34,8	-	-	34,8
2005		26,2	-	-	26,2
2006		25,8	-	-	25,8
2007		37,3	-	-	39,9
2008		36,9	-	-	36,9
2009		29,3	-	-	29,3
Geveld verkocht (dunning en eindkap)					
2010		43,0	52,4	33,9	45,6

Tabel B1.21 Opbrengstprijzen (euro per m³) op stam en geveld verkocht hout naar omvang bosareaal in ha, 1996-2010						
Verkoopwijze, oogstmethode	5-25	25-50	50-100	100-250	≥250	Totaal
Op stam verkocht, dunning						
1996	8,8	9,3	15,2	17,0	16,1	14,3
1997	5,7	12,3	11,9	13,9	13,8	12,2
1998	8,0	16,9	16,1	10,8	13,9	13,8
1999	7,0	12,3	12,9	12,4	15,6	14,2
2000	6,7	17,0	12,3	13,7	16,3	13,4
2001	-	18,6	17,2	6,0	15,2	11,9
2002	28,4	13,5	15,3	13,7	14,7	14,6
2003	8,6	22,0	11,9	11,6	13,3	12,6
2004	12,1	23,8	9,2	11,7	15,6	13,3
2005	10,1	12,3	13,8	12,8	19,2	14,0
2006	22,7	16,2	20,3	20,5	21,5	20,4
2007	24,5	29,3	31,9	32,2	32,5	30,7
2008	16,9	17,8	26,2	26,6	26,4	24,0
2009	15,1	24,1	26,0	18,3	27,1	23,4
Op stam verkocht, eindkap						
1996	-	15,6	17,1	13,3	16,2	15,8
1997	-	17,6	15,1	12,2	13,9	14,0
1998	-	19,9	13,3	16,8	14,6	15,9
1999	-	22,0	13,6	20,2	6,9	10,3
2000	-	-	15,3	28,0	18,9	18,2
2001	-	18,2	16,4	17,4	19,4	18,0
2002	-	-	11,9	11,7	18,3	16,0
2003	16,7	-	-	17,0	25,1	17,0
2004	-	10,3	-	-	-	10,3
2005	-	-	17,5	14,0	11,0	14,9
2006	-	18,6	-	17,3	17,4	18,4
2007	17,2	42,5	-	-	33,0	30,9
2008	25,5	42,5	26,2	11,9	20,8	28,9
2009	10,0	-	-	-	40,8	30,8
Op stam verkocht (dunning en eindkap)						
2010	23,7	19,6	34,0	29,5	33,3	27,9

Tabel B1.21 Opbrengstprijzen (euro per m³) op stam en geveld verkocht hout naar omvang bosareaal in ha, 1996-2010						
Verkoopwijze, oogstmethode	5-25	25-50	50-100	100-250	≥250	Totaal
Geveld verkocht, dunning						
1996	20,8	27,6	26,5	27,8	32,9	27,5
1997	27,6	27,0	25,6	27,9	30,8	28,6
1998	14,5	20,9	25,1	33,1	42,9	24,0
1999	22,3	18,8	27,1	19,1	42,7	33,4
2000	23,8	24,1	25,1	19,0	36,0	28,3
2001	24,1	28,5	18,0	31,6	36,6	29,4
2002	26,4	12,3	22,0	23,2	36,3	28,5
2003	25,9	19,6	33,0	20,3	39,5	31,0
2004	14,1	28,1	27,1	31,4	32,3	23,3
2005	29,0	40,6	20,1	35,1	36,3	33,1
2006	38,2	17,9	30,0	33,0	39,3	37,4
2007	35,0	34,9	57,4	28,7	47,7	40,9
2008	33,6	39,9	35,8	38,8	50,2	41,9
2009	64,0	43,9	28,2	50,7	30,2	43,5
Geveld verkocht, eindkap						
1996	-	6,8	-	25,0	21,1	23,1
1997	-	-	26,5	35,3	27,3	28,5
1998	13,3	-	23,7	29,2	42,8	21,0
1999	-	43,2	-	28,5	25,6	34,2
2000	-	-	-	-	24,1	24,1
2001	-	41,3	-	-	24,4	33,1
2002	-	-	-	-	-	39,3
2003	15,0	-	-	-	-	15,0
2004	-	-	-	25,2	-	34,8
2005	-	-	-	26,2	-	26,2
2006	30,0	-	-	24,9	-	25,8
2007	-	-	-	39,9	-	39,9
2008	-	-	-	36,9	-	36,9
2009	30,0	-	-	28,0	-	29,3
Geveld verkocht (dunning en eindkap)						
2010	56,4	67,8	50,0	34,8	41,0	45,6

Tabel B1.22 Opbrengstprijzen (euro per m³) naar houtsoort en verkoopwijze, 2007-2010

	2007	2008	2009			2010
Loofhout						
eiken geveld	75	88	90			80
eiken op stam	30	26	41			27
totaal eiken	44	55	60			35
beuken geveld	-	50	36			-
beuken op stam	-	39	31			29
totaal beuken	-	44	32			31
populier en wilg geveld	34	36	31			-
populier en wilg op stam	16	19	12			-
totaal populier en wilg	22	28	14			27
ongesp. loofhout geveld	32	39	37			52
ongesp. loofhout op stam	21	19	19			26
totaal ongesp. loofhout	25	28	24			42
Gemengd loof-/naaldhout						
loof-/naaldhout geveld	49	37	31			37
loof-/naaldhout op stam	27	21	26			22
totaal loof-/naaldhout	28	22	26			23
Naaldhout						
dennen geveld	-	29	11			-
dennen op stam	20	25	17			27
totaal dennen	20	25	15			27
douglas geveld	-	63	40			-
douglas op stam	-	35	47			54
totaal douglas	-	42	47			54
(fijn)spar geveld	-	24	-			-
(fijn)spar op stam	38	37	25			43
totaal (fijn)spar	39	36	25			37
larix geveld	-	64	53			-
larix op stam	-	29	5			39
totaal larix	-	47	29			39
ongesp. naaldhout geveld	36	32	22			-
ongesp. naaldhout op stam	34	27	26			38
totaal ongesp. naaldhout	34	28	26			38

Bijlage 2

Toelichting op begrippen

B2.1 Algemeen

De cijfers in hoofdstuk 2 en 3 geven steeds gewogen gemiddelden weer van alle betrokken bedrijven. Ook de gegevens in de overige tabellen zijn berekend door de totale opbrengst van de gewogen steekproefbedrijven te delen door het bij de houtoogst op die bedrijven betrokken gewogen aantal ha of kubieke meters.

Door afronding kan het gebeuren dat de totalen licht afwijken van de som van de gespecificeerde getallen. Daar waarin de tabellen het getal 0 is weergegeven betekent dit dat het waargenomen bedrag is afgerond naar 0. Daar waar een streepje staat betekent dat er geen bedrag is waargenomen in het betreffende jaar. Een leeg veld tot slot houdt in dat het item in het betreffende jaar niet is gevraagd.

B2.2 Kosten, opbrengsten, bedrijfsresultaat en inkomen uit het bosbedrijf

B2.2.1 Kosten

Arbeidskosten

Loon eigen personeel

De ten behoeve van werkzaamheden in het bos betaalde loonkosten vermeerderd met sociale lasten en eventuele andere kosten als reiskosten, kledinggeld, enzovoort.

Loon WV-regeling

Werkgelegenheidsverruimende maatregel die de per 1 januari 1979 vervallen E-regeling vervangt. In tegenstelling tot de E-regeling is het gebruik hiervan slechts mogelijk voor non-profit (niet met het doel winst te maken) organisaties, die rechtspersoonlijkheid bezitten. Per ultimo 1985 is ook deze regeling vervallen.

Berekende lonen

Op normatieve wijze berekende loonkosten voor niet-betaalde bosarbeid. Deze kan zijn verricht door de eigenaar of diens familieleden, ANWB-landgoedkampeerders, scholieren, padvinders, door de overheid gratis ter beschikking gestelde arbeidskrachten als WSW'ers enzovoort. Voor de eigenaar of diens familieleden is in 2010 een bedrag van 27 euro per uur berekend, te weten het voor 2010 geldende gemiddelde uurloon van een bosarbeider volgens de cao-bosbouw (inclusief de wettelijk verplichte sociale lasten). Voor de overige categorieën is 9 euro per uur berekend, te weten genoemd cao-loon van de bosarbeider vermenigvuldigd met een reductiefactor voor geringere vakbekwaamheid en productiviteit.

Werk door derden

Door loonwerkers verrichte werkzaamheden, zowel betaald als niet-betaald. De niet-betaalde werkzaamheden staan vermeld onder 'werkzaamheden om niet'. Het zijn transacties waarbij met gesloten beurs wordt gewerkt. De in dit verband berekende uitvoeringskosten worden als opbrengst tegen geboekt. Niet vermeld in deze post zijn de oogstkosten voor op stam verkocht hout, zowel uit dunning als eindkap. De kosten daarvan zullen in een lagere prijs per verkochte kubieke meter hout tot uiting worden gebracht. Onder werk door derden vallen ook de kosten van arbeid in het kader van de diverse werkgelegenheidsregelingen. De betreffende overheidsbijdrage is opgenomen onder de post 'subsidies en bijdragen'.

Werktuigkosten

Kosten voor boswerktuigen en machines. Hieronder vallen reparatiekosten, brandstofkosten, belastingen en verzekeringen evenals de berekende kosten voor rente en afschrijving. De afschrijving voor elk boswerktuig is met behulp van een vast percentage van een genormaliseerde waarde van dat werktuig berekend. Bij de nog niet afgeschreven boswerktuigen is 3,1% rente over het hierin gemiddeld geïnvesteerde vermogen berekend; bij de reeds afgeschreven werktuigen is 3,1% van de restwaarde als rente berekend. Ook de door de eigenaar met zijn privéauto ten behoeve van het bosbedrijf verreden kilometers worden tegen een bedrag van 28 eurocent per kilometer normatief onder werktuigkosten opgenomen.

Grond- en hulpstoffen

Kosten voor aangekocht zaaizaad, plantsoen, meststoffen en bestrijdingsmiddelen. De overige materialen bestaan voornamelijk uit materialen ten behoeve van wegverharding, afrasteringen, duikers, enzovoort.

Grond en houtopstand

Op de bossen drukkende waterschapslasten (eigenaarslasten) en heffing opgelegd door het Boschap. Indien de bossen geheel of gedeeltelijk zijn verzekerd tegen bosbrand dan wel stormschade behoort ook de verschuldigde premie tot deze kosten categorie. Over het in grond en houtopstand geïnvesteerde vermogen wordt geen rente in rekening gebracht.

Beheer, leiding en toezicht

Beheerskosten

Kosten die gemaakt zijn ten behoeve van beheer, leiding en toezicht van het bosbezit. Deze kunnen zijn samengesteld uit (berekende) lonen, betaalde kosten rentmeesters/administratie/accountantskantoor enzovoort. Voor de leidinggevende arbeid van de eigenaar is 33 euro per uur in rekening gebracht.

Toezichtkosten

Kosten die gemaakt zijn voor het houden van toezicht op de uitvoering van werkzaamheden en op de dagelijkse gang van zaken in het bos. Dit laatste impliceert ook het toezicht houden op recreanten. Een scheiding tussen beide soorten kosten kan niet worden gemaakt. Indien de eigenaar zelf toezicht houdt, wordt 33 euro per uur in rekening gebracht.

Beheersplan

De kosten van de in het kader van de Beschikking Bosbijdragen verplicht gestelde beheersplannen worden jaarlijks afgeschreven over de looptijd (meestal vijf jaar). Daarnaast wordt een vergoeding in rekening gebracht van rente voor het hierin gemiddeld geïnvesteerde vermogen. Met ingang van 1994 is de Beschikking Bosbijdragen (bij de meeste boseigenaren) vervangen door de Regeling Functiebeloning Bos en Natuurterreinen, waarbij een goedgekeurd beheersplan niet meer wordt vereist. In 1994 is het restant van de totale kosten van het beheersplan verminderd met de reeds toegepaste afschrijvingen opgenomen eveneens verhoogd met bovenvermelde rente.

Overige beheerskosten

Kosten voor porto, telefoon, fotokopieën, enzovoort.

Overige bedrijfskosten

Daaronder vallen de betaalde contributies, abonnementen op vakbladen enzovoort. Ook eventueel betaalde pensioenen aan oud bosarbeiders of hun weduwen zijn hierin opgenomen, evenals representatiekosten en de premie voor de bedrijfs-WA-verzekering. Ten slotte vallen hieronder de kosten van bosbedrijfsgebouwen. Wordt een (gedeelte van een) gebouw als bosbedrijfsruimte gebruikt dan wordt daarvoor 10 m² als vaste noodzakelijke ruimte voor werkbank en dergelijke evenals voor ieder boswerktuig een vastgesteld aantal m² als norm aangehouden. Voor het op deze wijze gevonden aantal m² wordt voor 2009 8 euro per m² voor afschrijving (gebaseerd op bouwkosten en afschrijving in 25 jaar) berekend en 6 euro per m² voor rente over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen. In totaal dus 14 euro per m². Ten aanzien van een eventueel aanwezig en gebruikt kantoorgedeelte worden kosten berekend voor onderhoud, verzekering, belasting, afschrijving en dergelijke.

B2.2.2 Opbrengsten

Houtopbrengsten

Hiertoe worden gerekend het tot en met 31 december van het betreffende jaar op stam dan wel geveld verkochte hout. Het komt weinig voor dat er op 31 december niet verkochte voorraden geveld hout op het bosbedrijf aanwezig zijn. Aangezien er steeds meer hout op stam wordt verkocht zal dit zich ook niet vaker voor gaan doen. Daarom zijn eventuele voorraadcijfers niet in de exploitatierekening van het betreffende boekjaar verwerkt. Onder 'brand-/geriefhout' worden de opbrengsten opgenomen voor verkocht brandhout en boerengeriefhout.

Overige bedrijfsopbrengsten

Jachthuurl

Daar elk bos een potentieel jachtgebied is, zijn de opbrengsten uit jachtverhuur in de exploitatierekening opgenomen. Indien de bossen niet voor de jacht zijn verhuurd, is ten behoeve van de wildregulatie het jachtgenot voor de eigenaar normatief als opbrengst opgenomen. Deze gegevens zijn echter pas sinds 1981 bekend. Om een juiste vergelijking met de voorgaande jaren mogelijk te maken is deze opbrengst normatief teruggerekend voor de voorliggende jaren.

Kerstbomen en groen

Hiertoe worden gerekend de verkopen van kerstbomen en groen. Het betreft opbrengsten van kerstbomen uitdunningen en evenals de opbrengsten van een speciaal daarvoor aangelegde kerstbomenkwekerij.

Recreatie

De recreatieopbrengst bestaat uit de opbrengsten van een boscamping. Ook de berekende kosten voor verrichte werkzaamheden door vrijwilligers (bijvoorbeeld ANWB, landgoedkampeerders, padvinders, enzovoort) zijn hier als opbrengsten tegengeboekt.

Overige

Deze bestaan uit de opbrengsten van verkoop plantsoen, verhuur machines, verhuur van bos aan hondenclubs en padvinders, verkoop bosbeskaarten, rally's, crosscountry's, enzovoort. Eveneens is hier opgenomen een eventuele vergoeding voor geleden bosbrand dan wel stormschade.

Incidentele nevenopbrengsten

Ontvangen vergoedingen voor meestal eenmalig gebruik van (gedeeltelijke) bos-terreinen ten behoeve van onder andere militaire oefeningen, (motor)crosses, slibberging, tijdelijke kerstbomenkwekerij, enzovoort. Hieronder vallen ook de opbrengsten van overgenomen herplantplichten, plantrechtsafstand van laanbomen, enzovoort.

Subsidies en bijdragen

Regeling Bosbijdragen/Regeling Bijdragen Bos- en Landschapsbouw/Regeling Functiebeloning Bos- en Natuurterreinen/(Provinciale) Subsidieregeling natuurbeheer (Programma Beheer)

Regeling waarbij boseigenaren in aanmerking konden komen voor een vaste hectarevergoeding van de overheid op basis van een door het Staatsbosbeheer goedgekeurd beheersplan. Met ingang van 1 september 1988 is de Regeling Bosbijdragen samen met een aantal andere subsidieregelingen vervangen door de Regeling Bijdragen Bos- en Landschapsbouw. Hierin is een vaste bijdrage voor het onderdeel 'duurzame instandhouding' van bos opgenomen. Met ingang van 1994 is deze regeling (gedeeltelijk) vervangen door de Regeling Functiebeloning Bos en Natuurterreinen, waarbij een goedgekeurd beheersplan niet meer wordt vereist. Per 1 januari 2000 is voor een groot aantal bedrijven de Regeling Functiebeloning vervangen door de regelingen van het Programma Beheer.

Programma Beheer: Subsidieregeling natuurbeheer 2000

Deze regeling beoogt particulieren meer bij het natuurbeheer te betrekken, zowel binnen als buiten de ecologische hoofdstructuur. Er worden subsidies verstrekt op basis van een aan outputsturing gerelateerd systeem. Essentieel onderdeel van dit systeem is de subsidiëring op basis van zogenoemde doelpakketten.

Voor particuliere boseigenaren zijn de belangrijkste pakketten: (1) bos, (2) bos met verhoogde natuurwaarde en (3) natuurbos. In 2010 golden de volgende vergoedingen (provinciale regeling), ingedeeld naar soort subsidie:

- *beheersubsidie* voor instandhouding van basispakket bos (55,52 euro per ha), pluspakket bos (75,20 euro per ha) en natuurbos (83,29 euro per ha). Het terrein waarvoor subsidie is aangevraagd moet ten minste 358 dagen kosteloos worden opengesteld. De aparte toeslag voor openstelling (10,19 euro per ha in 2003) is vervallen. Ontheffing van de verplichting tot openstelling is in bijzondere omstandigheden mogelijk, bijvoorbeeld op grond van zwaarwegende natuurwetenschappelijke belangen;
- *inrichtingssubsidie* voor het eenmalig creëren van een betere uitgangspositie voor natuurontwikkeling;
- *recreatiesubsidie* voor het in stand houden van recreatievoorzieningen. Tegelijk met het vervallen van de openstellingstoelage is het onderscheid verdwenen tussen het 'lage' recreatiepakket (14,27 euro per ha in 2003) en 'hoge' recreatiepakket (24,46 euro per ha in 2003). Er is sinds 2004 één recreatiepakket dat in heel het land toepasbaar is met een vergoeding van 33,43 euro per ha in 2010. Dit pakket kan niet voor terreinen afgesloten worden waarvoor een ontheffing van de openstellingsverplichting is verkregen.

Regeling effectgerichte maatregelen (EGM)

Om de effecten van buiten het bos als verzuring, vermesting en verdroging te verminderen of ongedaan te maken kunnen alle eigenaren van bos en natuurterreinen via een bosgroep een subsidieaanvraag indienen voor projecten in het kader van de regeling effectgerichte maatregelen (EGM). De rol van de bosgroep bestaat uit het begeleiden van de eigenaar bij de opzet van een project, het voor de eigenaar klaarmaken en indienen van de subsidieaanvraag. Daarnaast wordt de administratie en afrekening afgehandeld. Tot 2000 bedroeg de subsidie 90% van de door het ministerie van LNV goedgekeurde kosten; momenteel bedraagt de bijdrage 95%. In aanmerking komen maatregelen als het bepalen van de voedingsstofhuishouding, toedienen van nutriënten, aanpassing waterhuishouding, toekomstbomendunning en omvorming. De EGM-regeling

is een instrument voor het uitvoeren van het Overlevingsplan Bos en Natuur (OBN). Vanaf 2006 staat OBN voor Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit.

Onrendabele werkzaamheden (75%-regeling)

Subsidieregeling ressorterend onder de Regeling Bosbijdragen waarbij voor nader omschreven onrendabele bos(onderhouds)werkzaamheden een bijdrage van de overheid kon worden verkregen ter grootte van 75% van begrote kosten vermeerderd met een gedeeltelijke vergoeding voor overheadkosten. Tegelijk met de Regeling Bosbijdragen is deze regeling per 1 september 1988 vervallen; er is geen soortgelijke regeling voor in de plaats gekomen.

(Her)bebossing

De overheid gaf een financiële tegemoetkoming waarvan de hoogte tot september 1988 grotendeels werd bepaald als omschreven bij de subsidie voor onrendabele werkzaamheden. De aangepaste vergoeding is vanaf die datum geregeld in de Regeling Bijdragen Bos- en Landschapsbouw. Sinds het in werking treden van de Regeling Functiebeloning Bos en Natuurterreinen per 1 januari 1994 is de (her)bebossingssubsidie vervallen. Indien dit in 1994 dan wel in 1995 voorkomt is dit nog een afwerking van een beschikking in het kader van het onderdeel 'bosaanleg' van de reeds ingetrokken Regeling Bijdragen Bos- en Landschapsbouw.

WSW-regeling

Werkgelegenheidsregelingen waarbij uit sociale motieven gratis arbeidskrachten beschikbaar worden gesteld door (meestal) plaatselijke overheden.

Overige subsidies (inclusief werkgelegenheidsregelingen)

Voor 1985 gold de additionele werkgelegenheidsregeling in het kader van de Regeling Bijdragen Werkgelegenheid in de Bosbouw 1984/1985 (ook wel 35-miljoenregeling genoemd) waarbij 90% van de totale projectkosten door Staatsbosbeheer werd vergoed. In 1987 en 1988 betrof dit de zogenoemde Terugploegregeling. Dit is een werkgelegenheidsmaatregel, waarbij werkloze arbeiders ervaring op konden doen en daarbij hun uitkering voor de werkgever zelf terugverdienden.

B2.2.3 Bedrijfsresultaat en inkomen uit het bosbedrijf

Bedrijfsresultaat

Het bedrijfsresultaat is het saldo van opbrengsten en kosten, en geeft aan of de bosbouwactiviteiten bedrijfseconomisch rendabel zijn, of met andere woorden in hoeverre de veronderstelde beloningsaanspraken van arbeid en kapitaal worden gehonoreerd. Overigens zijn geen rentekosten berekend over het in grond en houtopstand geïnvesteerde vermogen.

Opbrengsten-kostenverhouding (%)

Het bedrijfsresultaat is een bedrag, waarvan de relatieve rentabiliteit niet zonder meer is af te lezen: 10.000 euro als beloning voor 100.000 euro aan kosten is veel beter dan als beloning voor 1 miljoen euro aan kosten. Omdat bovendien de waarde van het geld verandert (inflatie/deflatie), is het aantrekkelijk om met een dimensieloos kengetal te werken. Dit is de verhouding tussen opbrengsten en kosten (in procenten). Een bedrijfsresultaat van 10.000 euro op 100.000 euro aan kosten betekent een opbrengsten-kostenverhouding van 110%. Als deze verhouding onder 100% ligt, blijft het resultaat achter bij de veronderstelde beloningsaanspraken van arbeid en kapitaal.

Inkomen uit het bosbedrijf

Het inkomen uit het bosbedrijf wordt berekend door het bedrijfsresultaat te vermeerderen met de berekende arbeidskosten van de eigenaar en de overige berekende lonen (bijvoorbeeld van vrijwilligers). Dit inkomen kan ook berekend worden door de totale opbrengsten te verminderen met de betaalde kosten. Het inkomen uit het bosbedrijf geeft weer wat de beloning is voor de eigenaar voor risico, management en arbeid.

B2.3 Kostenplaatsen

Zoals in hoofdstuk 1 beschreven, kunnen de diverse kostensoorten worden toegerekend naar kostenplaatsen. Daarvan uitgaande worden de volgende (groepen van) activiteiten onderscheiden. Deze bestaan uit kosten en in de meeste gevallen ook uit opbrengsten.

Algemene kosten/opbrengsten

Toezicht

Kosten voor uitgevoerde toezichtwerkzaamheden, uitgevoerd door eigen personeel, eigenaar of derden. Ook de eventuele autokosten zijn hierin verwerkt.

Beheer en leiding

Kosten van diverse rentmeesterswerkzaamheden zoals het verkopen van hout, indienen subsidieaanvragen, uitbesteden en organiseren van uit te voeren werkzaamheden, enzovoort. De daarbij noodzakelijke autokosten zijn hierbij eveneens opgenomen.

Beheersplan

Berekende kosten voor rente en afschrijving (over de looptijd) van het in gebruik zijnde beheersplan.

Grondlasten

Bestaan uit de betaalde waterschapslasten voor het bosgedeelte van de bezitting, de door het Bosschap opgelegde heffing en de betaalde premie voor bosbrandverzekering. Tegenover de diverse algemene kosten zijn als opbrengsten opgenomen Subsidie Regeling Bosbijdragen c.q. Regeling Functiebeloning Bos en Natuurterreinen (vaste vergoeding per hectare) c.q. Subsidieregeling Natuurbeheer 2000 (Programma Beheer), jachthuren en overige plus incidentele bedrijfsopbrengsten. Deze opbrengsten hebben een directe relatie met de daaraan gekoppelde algemene kosten.

Verjonging

Betreft zowel de kosten van uitgevoerde plantwerkzaamheden voor bebossing als herbebossing evenals voor inboetwerkzaamheden. Daartegenover stond tot 1994 de herbebossingssubsidie.

Bosverzorging

De activiteiten jeugdverzorging (vrijstellen en zuiveren), opkronen, prunusbestrijding (of andere ongewenste houtopslag), onrendabele dunning (stamtaalreductie zonder ontvangsten) en het aanwijzen van toekomstbomen.

Infrastructuur

Werkzaamheden verricht aan wegen, waterlopen, hekken, rasters en recreatieve voorzieningen. Kosten en opbrengsten als bij bosverzorging.

Houtoogst

De kosten bestaan uit arbeidskosten, werk door derden en werktuigkosten voor zover gemaakt bij zelf gevelde dunningen en kaalslagen. Daartegenover staan de opbrengsten van dit geveld verkochte hout, eventueel vermeerderd met een heel klein deeltje subsidie in het kader van een werkgelegenheidsregeling. Bij opbrengsten van op stam verkocht hout, zowel uit dunning als uit eindkap, worden geen kosten gerekend. Met ingang van 1997 is de post blespen en meten uit beheer en leiding geplaatst onder de post houtoogst. Het betreft de kosten voor het blespen van de te vellen bomen bij een dunning, evenals het meten van het gevelde hout (zowel dunning als eindkap). Bijna altijd vindt dit plaats bij zowel op stam als geveld verkocht hout.

B2.4 Kosten en opbrengsten per functie

In het boekjaar 1996 is een proef genomen met het toerekenen van kosten en opbrengsten aan de meest gangbare functies van het bos. Boseigenaren zijn daarbij gevraagd aan te geven om welke reden(en) men een aantal beheersmaatregelen heeft genomen. Men had daarbij de keuze uit de functies 'houtproductie', 'natuurbehoud', 'recreatie en landschap' en 'wildbeheer'. Aangezien de bouseigenaren niet elk jaar met dergelijke vragen kunnen worden geconfronteerd, heeft een groep deskundigen op basis van het resultaat van de toerekening naar functies in 1996, normen voor de toerekening opgesteld.

Uitgangspunt daarbij zijn de bestaande kostenplaatsen (paragraaf 3.3). Deze zijn met een aantal sleutels toegerekend aan de kostendragers houtproductie, natuurbehoud, recreatie en wildbeheer. Aan de kostenkant gaat het om de volgende verdeelsleutels:

- een algemene verdeling van de kosten bij het multifunctionele bosbedrijf van: 40% voor houtproductie, 15% voor natuur, 40% voor recreatie en 5% voor wildbeheer.

Hierop zijn enkele uitzonderingen gemaakt:

- kosten voor toezicht in het kader van het wildbeheer en voor toezicht op recreatie worden gelijk verdeeld;
- aangezien toezicht op werkzaamheden in het kader van de houtproductie, het natuurbehoud, de recreatie en het wildbeheer niet te scheiden is van het algemene toezicht op recreatie en wildbeheer is voorts aangenomen dat de helft van het algemene toezicht voor werkzaamheden in het kader

van de verschillende functies, waarvoor weer de algemene verhouding 40-15-40-5 geldt;

- snoeien en opkronen van bomen is voor 100% houtproductie, tenzij het om laanbomen gaat, want dan is het recreatie. Aangenomen is dat het voor wat betreft het snoeien in de helft van de gevallen om laanbomen gaat;
- prunusbestrijding is voor 20% houtproductie en voor 80% natuurbehoud. Hekken en rasters komen voor rekening van het wildbeheer, evenals de eventuele kosten van een jachtopziener;
- houtoogst wordt aan de houtproductie toegerekend;
- specifieke recreatieve voorzieningen komen geheel voor rekening van de recreatie;
- kosten voor beheer en leiding, eigenaarslasten en overig overhead worden niet toegerekend. Alleen de kosten voor het terreinbeheer en het toezicht daarop worden toegerekend.

Voor wat betreft de opbrengsten vindt de volgende toerekening plaats:

- houtopbrengsten en kerstgroen worden voor 100% toegerekend aan de houtproductie;
- recreatieopbrengsten komen voor 100% voor rekening van de recreatie. Van de overige subsidies wordt 80% aan de recreatie toegerekend omdat deze subsidies voor een belangrijk deel bestemd zijn voor de infrastructuur ten behoeve van de recreatie;
- jachthuur is voor 100% aan wildbeheer toegerekend.

Het LEI ontwikkelt voor overheden en bedrijfsleven economische kennis op het gebied van voedsel, landbouw en groene ruimte. Met onafhankelijk onderzoek biedt het zijn afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes.

Het LEI is een onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

Meer informatie: www.lei.wur.nl

